

Europeiska kommissionen
Generaldirektoratet för ekonomi och finans

Makroekonomiska obalanser – Finland 2014

TILLKÄNNAGIVANDEN

Denna rapport har utarbetats inom generaldirektoratet för ekonomi och finans under ledning av Servaas Deroose, vice generaldirektör, samt István Pál Székely och Anne Bucher, direktörer.

De flesta bidragen kommer från István Pál Székely, Laura Bardone, Michael Stierle, Dan Matei och Peeter Soidla. Andra medverkande är Jonas Fischer och Rafal Raciborski. Jan Kattevilder, Paolo Covelli och Laura Fernández Vilaseca har hjälpt till med statistiken.

Synpunkter på rapporten mottas tacksamt och skickas med post eller e-post till

Michael Stierle

European Commission,
DG ECFIN, Unit H3
1049 Bruxelles/Brussel
e-post: michael.stierle@ec.europa.eu

Rapporten avser situationen fram till den 25 februari 2014.

Resultaten av de fördjupade granskningarna enligt förordning (EU) nr 1176/2011 om förebyggande och korrigerande av makroekonomiska obalanser

Finland har fortsatta *makroekonomiska obalanser som kräver övervakning och politiska åtgärder*. Det är särskilt viktigt att man fortsätter att uppmärksamma de senaste årens svaga exportresultat, till följd av industriella omstruktureringar samt kostnadsfaktorer och andra faktorer som styr konkurrenskraften.

Mer specifikt kan urholkningen av bytesbalansen förklaras av en kraftig importtillväxt före krisen och dämpad export därefter. Bytesbalansen har dock stabiliserats den senaste tiden och hållbarheten i betalningsbalansen ger inte anledning till oro. Landet har fortsatt att förlora marknadsandelar i snabb takt, trots återhämtningen i världshandeln. Finlands integrering i de globala värdekedjorna har haft betydelse för de försämrade exportresultaten, och den industriella omstruktureringen har ännu inte kunnat kompensera för de stora nedskärningarna inom elektroniksektorn och skogsindustrin. Ekonomins anpassningskapacitet begränsas i sin tur av låg produktivitet och lågt konkurrenstryck inom tjänstesektorn samt ökade kostnader på grund av en dynamisk lönetillväxt och hög energiintensitet. Exportörerna har alltså främst kunnat upprätthålla priskonkurrenskraften genom att komprimera vinstmarginalerna, vilket har begränsat deras förmåga att omvandla den höga innovationspotentialen till nya produkter. De icke kostnadsrelaterade faktorerna tycks förklara huvuddelen av den försämrade konkurrenskraften: ett begränsat antal stora exportföretag som säljer ett smalt produktutbud, en minskad exportbenägenhet hos småföretag samt mindre effektiva FoU-utgifter. Svaga investeringar, en krympande befolkning i arbetsför ålder och en betydande minskning av produktiviteten har i sin tur en negativ inverkan på den potentiella tillväxten. När det gäller de offentliga finanserna väntas det strukturella underskottet 2014 hamna något över målet på medellång sikt, medan den offentliga skulden väntas öka till över 60 procent av BNP, delvis beroende på ogynnsam tillväxtdynamik.

COM(2014) 150 final, 5.3.2014

Sammanfattning och slutsatser	9
1. Inledning	11
2. Makroekonomisk utveckling	13
3. Obalanser och risker	19
3.1. Bytesbalans	19
3.1.1. Huvudsakliga skeenden och förhållanden mellan sparande och investeringar	19
3.1.2. Finansiell nettoställning mot utlandet och gränsöverskridande finansiella förbindelser	24
3.2. Handelns resultat och Finlands integration i den globala värdekedjan	26
3.3. Pris- och kostnadskonkurrenskraft	33
3.3.1. Den nominella och den reala effektiva växelkursen	33
3.3.2. Arbetskostnader	36
3.3.3. Andra kostnadskomponenter och vinstmarginaler	42
3.4. Konkurrenskraft på andra områden än priskonkurrensförmågan	46
4. Politiska utmaningar	51
Referenser	53

FÖRTECKNING ÖVER TABELLER

2.1.	17
------	----

FÖRTECKNING ÖVER DIAGRAM

2.1.	Arbetsmarknaden	14
2.2.	Skillnader i regional arbetslöshet, valda länder	14
2.3.	Arbetslöshetsgap mellan lågutbildade och högutbildade arbetstagare	15
2.4.	Deltidssysselsättning som del av den totala sysselsättningen	15
3.1.	Nedbrytning av den externa ställningen (bytes- och kapitalbalans)	19
3.2.	Genomsnittligt årlig tillväxt för inhemsk efterfrågan på export och import av varor	21
3.3.	Bytesbalans, valda länder	21
3.4.	Bytesbalans, valda produkter	21
3.5.	Exportmarknadsandelar i valda länder (index)	21
3.6.	Bidrag till ökningen av exportmarknadsandelar	22

3.7.	Energihandelsbalans, valda länder	22
3.8.	Finansiering av bytesbalansen	22
3.9.	Nedbrytning av ändringen av bytesbalansen (2007–2013)	23
3.10.	Nettoutlåning/-upplåning per sektor	23
3.11.	Sparande och investeringar per sektor	23
3.12.	Bruttoinvesteringar efter typ	24
3.13.	Investeringar (med undantag för byggande), valda länder	24
3.14.	Nedbrytning av nettoutlandsställningen	25
3.15.	Nedbrytning av nettoutlandsställningens ändringstakt	25
3.16.	Nettoutlandsställning per sektor	26
3.17.	Den geografiska och sektoriella sammansättningen av varuexportens nominella ändringstakt	27
3.18.	Varuexportens destinationer (2011), valda länder	27
3.19.	Varuexportens sammansättning (löpande priser)	27
3.20.	Andelar av export och import av varor i Bric-länderna	27
3.21.	Andel högteknologisk export, valda länder	28
3.22.	Lågteknologisk export, valda länder (index)	28
3.23.	Högteknologisk export per bransch	28
3.24.	Export som inte är IKT, i värde, valda länder (index)	28
3.25.	Tjänsteexport i värde, valda länder (index)	29
3.26.	Omsättning inom tillverkningsindustrin för dotterbolag utomlands, valda länder	30
3.27.	Omsättning inom pappers- och elektronikindustrierna (inhemska och utländska dotterbolag)	30
3.28.	Nominell effektiv växelkurs i valda länder (index)	33
3.29.	Real effektiv växelkurs i Finland (index)	34
3.30.	Real effektiv växelkurs baserad på enhetsarbetskostnad respektive exportpriser, valda länder (index)	34
3.31.	Ändring av den reala effektiva växelkursen: uppgifter i förhållande till varor (kumulativ %- förändring 2000–2011)	35
3.32.	Enhetsarbetskostnader, valda länder (index)	36
3.33.	Genomsnittlig enhetsarbetskostnad, reallön och produktivitet, valda länder	36
3.34.	ULC by sector (index)	37
3.35.	Prisindex för bruttofördlingsvärde i sektorer som är exponerade för internationell handel i valda länder	37
3.36.	Prisnivåer för hushållens slutliga konsumtion (2012, EU27=100) i valda länder	38
3.37.	Andel lågavlönade i valda länder	40
3.38.	Brutfördlingsvärde inom tillverkningsindustrin (index)	40
3.39.	Brutfördlingsvärde inom elektronikindustrin (index)	40
3.40.	Arbetskraftskostnader i förhållande till fördlingsvärdet i valda länder (index)	41
3.41.	Arbetskraftkostnadsindex inom tillverkningsindustrin i valda länder	42
3.42.	Kostnadsstrukturen i tillverkningsindustrin i % av produktionsvärdet (baspriser, 2010)	43
3.43.	Insatsförbrukningsdeflaterer inom tillverkningsindustrin i valda länder (index)	45

3.44.	Produktionsdeflaterer inom tillverkningsindustrin i valda länder (index)	45
3.45.	Vinstmarginaler i icke-finansiella företag (i % av förädlingsvärdet)	45
3.46.	Rörelseöverskott brutto i valda länder	45
3.47.	Rörelseöverskott brutto inom viktiga sektorer	46
3.48.	Räntabilitet på investerat kapital (medianer i heldragna linjer, kvartiler i streckade linjer)	46
3.49.	Räntabilitet på investerat kapital per sektor (medianer)	46
3.50.	Uppdelning av handelsbalansen	47
3.51.	Globalt konkurrenskraftsindex	47
3.52.	Allokeringseffektivitet per sektor	48
3.53.	Koncentration och diversifiering (2011)	48
3.54.	Exportfördelning efter företagsstorlek (2011) i valda länder	49
3.55.	Nettoinvesteringsnivå per sektor	50
3.56.	Nettoinvesteringsnivå (medianer heldragna linjer, kvartiler streckade linjer)	50
3.57.	Utgående stock av direktinvesteringar per sektor	51
3.58.	Ingående stock av direktinvesteringar per sektor	51
3.59.	Ökning av triadiska patent under 1999–2010 i valda länder	52

FÖRTECKNING ÖVER RUTOR

3.1.	POTENTIELL TILLVÄXT OCH TOTAL FAKTORPRODUKTIVITET I FINLAND	20
3.2.	FINLAND I DE GLOBALA VÄRDEKEDJORNA	32
3.3.	BESTÄMNINGSFAKTORER FÖR EXPORT I FINLAND	35
3.4.	NEDBRYTNING AV ENHETSARBETSKOSTNADEN I KOSTNADS- OCH PRISKomponenter	39
3.5.	FINLANDS NYA ARBETSMARKNADSAVTAL	41
3.6.	ENERGIKOSTNADER I FINLAND	44
3.7.	STATLIGT STÖD TILL FÖRETAGSUTVECKLING OCH FoU I FINLAND	52

SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER

Kommissionen konstaterade i april 2013 att Finland hade drabbats av makroekonomiska obalanser, särskilt när det gäller konkurrenskraftutvecklingen. I sin rapport om förvarningsmekanismen från den 13 november 2013 drog kommissionen slutsatsen, också med hänsyn till att en obalans hade konstaterats i april, att det är lämpligt att fortsätta att granska om obalanser kvarstår eller har rättats till. I denna fördjupade granskning görs därför en ekonomisk analys av den finska ekonomin enligt förfarandet vid makroekonomiska obalanser. De viktigaste iakttagelserna och slutsatserna av denna analys är följande:

- **Finlands utsikter på medellång sikt är fortfarande dämpade.** Den fortsatta försämringen av exporten försvårar återhämtningen, medan den potentiella tillväxten begränsas av en svag investeringsaktivitet, en minskande befolkning i arbetsför ålder och en betydande minskning av produktiviteten. Denna utveckling inverkar också negativt på statsskulden, trots de finanspolitiska korrigeringsåtgärder som vidtagits. Positivt är att finansmarknadernas förtroende för ekonomin fortfarande är opåverkat och finansieringskostnaderna låga.
- **Eftersom den industriella omstruktureringen ännu inte har kompenserat de omfattande nedskärningarna inom elektronik- och skogsbrukssektorerna förefaller urholkningen av Finlands externa ställning vara strukturell.** En hög importtillväxt före krisen och dämpad export därefter förklarar Finlands försämrade externa balans. Även om Finlands internationella konkurrenskraft fortfarande tillhör de främsta i världen är exporten cirka en femtedel lägre än 2008, trots återhämtningen i världshandeln, och landet fortsätter att förlora marknadsandelar i snabb takt. Dessa skeenden visar att Finland hittills har haft svårt att svara på de strukturella chockerna inom exportsektorerna.
- **Finlands integration i de globala värdekedjorna har också spelat en roll för de försämrade exportresultaten, samtidigt som ekonomin skulle ha goda möjligheter att dra fördel av integrationen.** För att få tillgång till de globala marknaderna och uppnå effektivitetsvinster har de finska multinationella företagen satsat på direktinvesteringar i utlandet snarare än på export, och därigenom delvis ersatt inhemska investeringar med investeringar i utlandet. Detta medför höga anpassningskostnader, men fördelarna med en integration i de globala värdekedjorna ses i exportens ökande innehåll av inhemskt förädlingsvärde. Kvalificerad arbetskraft, stora FoU-utgifter och en effektiv aktiv arbetsmarknadspolitik kan bidra till att minimera anpassningskostnaderna och utnyttja fördelarna med denna oundvikliga process.
- **Ekonomins förmåga till omorientering begränsas av stigande kostnader, som har lett till lägre lönsamhet och investeringar.** Under de senaste åren har de finska exportörerna kunnat upprätthålla sin prismässiga konkurrenskraft främst genom att minska sina vinstmarginaler. Medan priserna avgörs av konkurrensen på de globala marknaderna har de inhemska kostnaderna ökat till följd av en dynamisk lönetillväxt och hög energiintensitet. Lönsamheten har inte återställts efter krisen, vilket begränsar kapaciteten och incitamenten att omsätta den höga innovationspotentialen i nya säljbara produkter.
- **Den försämrade konkurrenskraften beror främst på icke kostnadsrelaterade faktorer.** Geografiska faktorer och faktorer som rör produktmixen kan inte helt förklara den snabba förlusten av exportmarknadsandelar. Ett begränsat antal stora exportföretag som säljer ett smalt produktsortiment samt de finska småföretagens ovilja att exportera leder till sämre handelsresultat. Nedgången för den finska IKT-sektorn väcker farhågor om FoU-investeringarnas utveckling och den totala faktorproduktiviteten. Till de underliggande orsakerna hör också den begränsade allokeringseffektiviteten i icke-exporterande sektorer samt mindre effektiva FoU-utgifter. Kostnadsfaktorer spelar också roll, med tanke på Finlands omställning från en specialisering på avancerad teknik till en inriktning på mer priskänsliga mellanprodukter.

- **Utvecklingen av hushållens skuldsättning är fortfarande en källa till oro, även om det inte förefaller finnas något omedelbart behov av skuldsanering.** Hushållens skuldsättning har ökat stadigt under det senaste årtiondet. Den ligger dock långt under de ohållbara nivåer som observerats i andra europeiska länder. Antalet fall av överskuldsättning är fortfarande ganska lågt, men utvecklingen på bolånemarknaden behöver följas noggrant.

I den fördjupade granskningen diskuteras även de politiska utmaningar som följer av denna utveckling och möjliga framtida vägar. Ett antal faktorer kan beaktas:

- **Arbetsmarknadens anpassningsförmåga när det gäller att absorbera chocker skulle kunna stärkas.** Ytterligare åtgärder har aviserats för att uppnå produktivitetsökningar i den offentliga sektorn för att underlätta omplacering av arbetstagare till mer produktiva sektorer. För att motverka att arbetskraften minskar till följd av åldrandet krävs det att ungdomar, långtidsarbetslösa och äldre arbetstagare aktiveras, att den faktiska och lagstadgade pensionsåldern höjs och att deltidsarbete uppmuntras. Efter den löneöverenskommelse som arbetsmarknadens parter nådde och som avsevärt begränsar löneökningarna fram till åtminstone 2014–2015 skulle arbetsmarknadens parter kunna fortsätta att sträva efter att ta hänsyn till den sektoriella och lokala produktivitetstillväxten i kollektivavtal och på ett verkningsfullt sätt hejda ökande arbetskostnader.
- **Avreglering och rättvisare konkurrensvillkor skulle förebygga en ytterligare försämring av konkurrenskraften.** Åtgärder som syftar till att främja konkurrens och avreglering, särskilt i mindre internationellt exponerade tjänstesektorer, skulle kunna begränsa prisökningarna även för insatsvaror, förbättra produktiviteten och mildra effekterna av den pågående omstruktureringen inom traditionella industrier.
- **Ett ytterligare fokus på energieffektivisering skulle ha en positiv inverkan på Finlands kostnadsmässiga konkurrenskraft och handelsbalans.** Åtgärder som syftar till att främja energieffektivitet förbättrar industrins konkurrensläge eftersom de leder till lägre kostnader för insatsvaror.
- **Exportpotentialen skulle kunna stärkas genom skräddarsytt stöd till internationalisering av småföretag och ett bättre utnyttjande av landets höga FoU-intensitet.** Kraftfullare insatser krävs särskilt i fråga om ytterligare stöd till kluster mellan multinationella företag och inhemska innovativa företag. Med tanke på det stora antal myndigheter och system som är kopplade till finansiering av affärsutveckling vore det nyttigt med en översyn av deras ändamålsenlighet. Finlands höga FoU-intensitet skulle på ett effektivare sätt kunna omsättas i nya produkter och nya arbetstillfällen, samtidigt som den statliga FoU-finansieringen skulle kunna inriktas på att öka spridningseffekterna av FoU.

1. INLEDNING

Den 13 november 2013 lade Europeiska kommissionen fram sin tredje rapport om förvarningsmekanismen i enlighet med artikel 3 i förordning (EU) nr 1176/2011 om förebyggande och korrigering av makroekonomiska obalanser. Förvarningsmekanismen fungerar som en inledande granskning som ska klargöra vilka medlemsstater som kräver en fördjupad granskning för att fastställa om obalanser föreligger eller riskerar att uppstå. Enligt artikel 5 i förordning (EU) nr 1176/2011 ska man i dessa landsspecifika fördjupade granskningar undersöka den makroekonomiska utvecklingens art, ursprung och allvar i det berörda landet och om den utgör eller kan leda till obalanser. Utifrån denna analys kommer kommissionen att fastställa om den anser att det föreligger en obalans i lagstiftningens mening och vilken typ av uppföljning den kommer att rekommendera rådet.

Detta är den tredje fördjupade granskningen av Finland. Föregående fördjupade granskning offentliggjordes den 10 april 2013, och slutsatsen då var att Finland hade makroekonomiska obalanser, särskilt när det gäller utvecklingen av konkurrenskraften. Sammantaget anser kommissionen, också med hänsyn till att obalanser konstaterades i maj, att det är lämpligt att i förvarningsmekanismen fortsätta att granska om obalanser kvarstår eller har rättats till. I denna fördjupade granskning görs i detta syfte en övergripande bedömning av den finska ekonomin inom ramen för övervakningen vid förfarandet vid makroekonomiska obalanser.

Mot denna bakgrund presenteras i avsnitt 2 en överblick av den makroekonomiska utvecklingen, medan avsnitt 3 behandlar de viktigaste obalanserna och tillhörande risker. I avsnitt 4 diskuteras policyfrågor.

2. MAKROEKONOMISK UTVECKLING

En osäker återhämtning

Den finska ekonomin kämpar fortfarande med att ta sig ur krisen eftersom den återhämtning som nyligen skett har visat sig vara relativt begränsad. Efter en inledande återhämtning 2010–2011 gick ekonomin igenom en recession innan den återgick till en måttlig tillväxt under andra kvartalet 2013. En mer kraftfull återhämtning i slutet av 2013 hindrades av stagnerande privatkonsumtion, ett dämpat förtroende, sjunkande investeringar och en exporttillväxt som var lägre än väntat. Produktionen ligger fortfarande under den nivå som gällde före krisen med ett produktionsgap på -2,4 % av BNP 2013.

Den fortsatta försämringen av exporten försvårar återhämtningen. Den kraftiga nedgången inom Finlands traditionella industrier (dvs. elektronik- och pappersindustrierna) bidrar till landets svaga exportresultat. Det faktum att den finska exporten domineras av investeringsvaror och mellanprodukter innebär dessutom att den är utsatt för den globala efterfrågans mest cykliska komponenter. En översyn av konkurrenskraften i fråga om priser och kostnader visar att ökade arbetskraftskostnader och sjunkande exportpriser också bidrar till att förklara denna utveckling. Exporten är fortfarande cirka en femtedel lägre än före krisen och den var fortsatt svag under 2013 med högfrekventa indikatorer som tyder på att detta övergripande dåliga resultat inte kommer att förbättras.

Den privata konsumtionen, som har varit den viktigaste drivkraften bakom tillväxten sedan 2010, har tappat fart på grund av en sviktande inkomstökning. I motsats till tidigare år förväntas konsumtionen inte lämna något positivt bidrag till tillväxten 2013. I början av 2013 höjdes momsens procentenhet och inkomstskatten höjdes också. Minskande sysselsättning, sämre utsikter till löneökningar och höjda skatter gör att konsumenternas förtroende dämpas. Den minskade konsumtionen uppvägdes endast delvis av en minskning av hushållens sparande. Konsumenterna har blivit försiktiga och senarelägger inköp av varaktiga varor. Det är mest uppenbart när det gäller bilförsäljningen, som låg på en exceptionellt låg nivå 2013. Utlåningen till hushållen fortsatte att växa och hushållens skuldsättning steg till 106 % av den disponibla inkomsten, vilket dock

inte bidrog mycket till att stödja den totala efterfrågan. Framöver förväntas den privata konsumtionen åter börja öka, men i långsammare takt än före krisen.

Som på andra håll i Europa har investeringarna också stannat upp på grund av företagens låga förtroende som är en följd av svaga ekonomiska utsikter. De fasta bruttoinvesteringarna minskade 2012 och beräknas ha minskat ytterligare under 2013. Minskningen berör alla sektor (byggsektorn samt maskin- och utrustningssektorn), samtidigt som investeringarna utanför byggbranschen är låga jämfört med jämförbara länder. Det kastar en skugga även över den potentiella tillväxten.

Efter att länge legat kvar på tidigare nivåer har inflationen minskat under hela 2013 till följd av den svaga ekonomin och sjunkande energipriser. På grund av lönetröghet och stigande energipriser i kombination med ekonomins stora energiintensitet låg inflationen på högre nivåer i Finland än i andra länder i euroområdet. Trots momshöjningen 2013 och ytterligare skatthöjningar under 2014 minskade HIKP-inflationen till 2,2 % år 2013 och förväntas sjunka ytterligare under 2014–2015. Under 2013 berodde denna utveckling till stor del på sjunkande energipriser, medan ett fortsatt negativt produktionsgap och lägre löneökningar förväntas ytterligare dämpa inflationen under 2014–2015.

Efter en stadig försämring håller bytesbalansen på att stabiliseras. Översynen av bytesbalansens komponenter i avsnitt 3 visar att flera strukturella faktorer förefaller ha spelat en betydande roll i den fortsatta försvagningen av Finlands externa ställning mellan 2002 och 2011. Bytesbalansen beräknas ha stabiliserats ytterligare under 2013 (-0,2 % av BNP), eftersom en nedgång av importvolymstillväxten förväntas mer än väl ha uppvägt en uppmjukning av exportdynamiken. Eftersom konsumtionen och investeringarna förväntas vara fortsatt svaga beräknas handelsbalansen vara nära noll år 2015.

Produktionens och arbetsmarknadens utveckling hämmar den finanspolitiska utvecklingen, trots de avsevärda korrigeringsåtgärderna. Den låga tillväxten under 2013 återspeglas i de automatiska

stabilisatorernas inverkan och ger en beräknad försvagning av de offentliga finanserna med 0,6 procentenheter. Budgetunderskottet hamnar därför på -2,4 % av BNP. Det kommer dock att öka marginellt under 2014, till stor del till följd av minskade intäkter mot bakgrund av de svaga tillväxtutsikterna. På grundval av denna utveckling beräknas den offentliga skulden nå 60,4 % av BNP år 2014 och de dämpade tillväxtutsikterna kan göra det svårare att vända skuldutvecklingen på medellång sikt.

Arbetsmarknaden är ganska stabil sedan krisens början

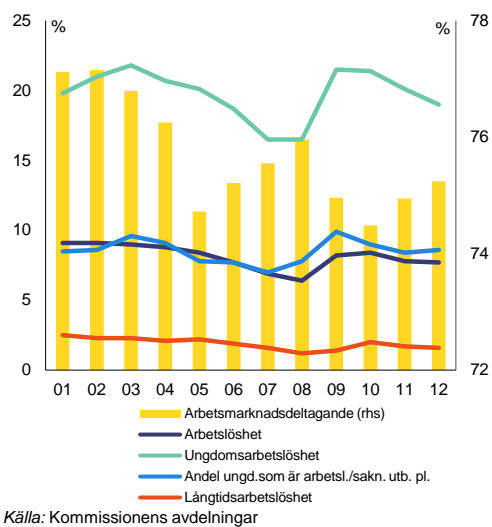
Den finska arbetsmarknaden har gett relativt goda resultat under krisen mot bakgrund av ekonomins pågående omstrukturering (diagram 2.1). Den (säsongjusterade) arbetslösheten låg på 8,1 % i juni 2013, vilket är under EU-genomsnittet på 11 %, men något över Sveriges och Danmarks nivå. Under perioden 2008–2012 steg arbetslösheten i Finland med endast 1,3 procentenheter, dvs. bland de lägsta ökningarna i EU, medan sysselsättningsgraden var den sjunde högsta i EU (2012). På samma sätt har andelen ungdomar och långtidsarbetslösa i det totala antalet arbetslösa ökat måttligt i förhållande till de nivåer som gällde före krisen. ⁽¹⁾ Om man tittar på förhållandet mellan arbetslöshet och lediga platser tycks Finland röra sig längs samma Beveridgekurvan⁽²⁾ som före krisen, vilket tyder på en stabil underliggande matchningsdynamik på arbetsmarknaden. När det gäller lagstiftningen om anställningsskydd förefaller indikatorn för hur strikta de bestämmelser är som reglerar anställning

⁽¹⁾ Enligt det finska arbets- och näringsministeriet beror den växande arbetslösheten i Finland främst på längre arbetslöshetsperioder snarare än på ett större antal arbetslösa. Finland, Sverige och Danmark är dock de länder som har de kortaste genomsnittliga arbetslöshetsperioderna i EU, med stöd av de relativt stora och ökande belopp som spenderas på aktiva arbetsmarknadsåtgärder.

⁽²⁾ Beveridgekurvan är den grafiska framställningen av förhållandet mellan arbetslöshet och vakansgraden (antalet lediga platser uttryckt som andel av arbetskraften). Den har lediga platser på den vertikala axeln och arbetslöshet på den horisontella axeln, och sluttar nedåt, eftersom en högre arbetslöshet normalt hänger samman med ett mindre antal lediga platser (för en ingående beskrivning av analysen och dess metodik, se rapporten *Labour market developments in Europe 2013*.)

och uppsägning i Finland ligga i linje med jämförbara länder i regionen.⁽³⁾

Diagram 2.1: Arbetsmarknaden

Källa: Kommissionens avdelningar

Vid en mer ingående granskning av den finska arbetsmarknaden ser man dock vissa brister.

Skillnaderna mellan de regionala arbetslöshetsnivåerna i Finland ökade markant under krisen och nådde en nivå som var högre än i något annat jämförbart land (diagram 2.2). Arbetslösheten bland lågutbildade arbetstagare har också ökat, vilket har lett till att skillnaden mellan lågutbildade och högutbildade arbetstagare är bland de största i regionen, medan antalet deltidsanställda ligger kvar på avsevärt lägre nivåer (diagram 2.3–2.4). Denna utveckling tyder på att den finska arbetsmarknadens förmåga att anpassa sig till den pågående omstruktureringen inom de traditionella branscherna kan vara ganska begränsad.

⁽³⁾ Även om reglerna om kollektiva uppsägningar är svaga och det inte finns några avgångsvederlag i Finland, överstiger skyddet mot individuell uppsägning av fast anställda OECD-genomsnittet (indikatorn ligger nära Frankrike och Sverige, men betydligt högre än Danmark). Om man dessutom tar hänsyn till visstidsanställningar (som är vanliga i Finland) och arbete för bemanningsföretag motsvarar reglerna OECD-genomsnittet. (OECD, 2013)

Diagram 2.2: Skillnader i regional arbetslöshet, valda länder

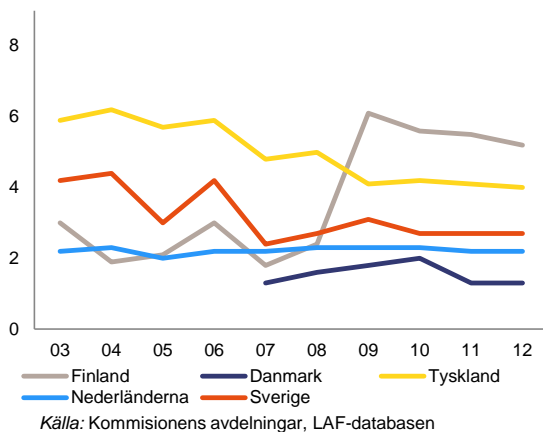

Diagram 2.3: Arbetslöshetsgap mellan lågutbildade och högutbildade arbetstagare pps.

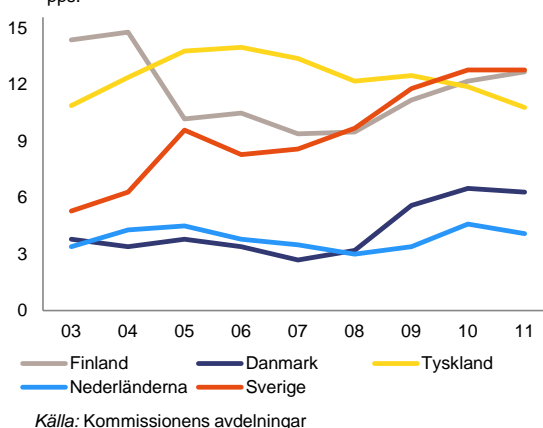
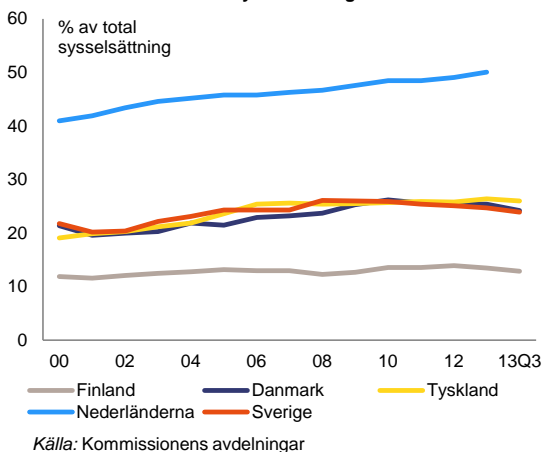

Diagram 2.4: Deltidssysselsättning som del av den totala sysselsättningen

Andelen äldre i befolkningen ökar snabbare än i andra EU-länder, vilket påverkar utbudet av arbetskraft. För närvarande råder det brist på arbetskraft främst inom yrken i den offentliga sektorn såsom hälso- och sjukvårdspersonal, socialarbetare, specialpedagoger etc. Det råder också brist på entreprenörer, men inga brister rapporteras för yrken inom industrin.⁽⁴⁾ Dock väntas företagen börja lida brist på arbetskraft inom en nära framtid, eftersom antalet personer i arbetsför ålder väntas sjunka från och med 2013 till följd av befolkningens åldrande. Detta skulle i sin tur kunna påverka löneutvecklingen och produktiviteten.

Tillväxtutsikterna är fortsatt dämpade

Tillväxten väntas inte återvända före 2015. Det beräknas att ekonomin under 2013 krympte med 1,5 %, vilket enligt beräkningarna kommer att följas av en svag återhämtning på 0,2 % år 2014, och därefter en ökning till 1,3 % år 2015. Detta förutsätter att nettoexporten understöds av världsekonomins gradvisa återhämtning och att investeringarna ökar i takt med att osäkerheten minskar, samtidigt som exporten fortsatt påverkas av omstruktureringen av den exportinriktade industrin. Såväl den ihållande arbetslösheten som lägre lönehöjningar kommer att hämma privatkonsumtionen. På den positiva sidan kan nämnas att kreditvillkoren är fortsatt förmånliga och att efterfrågan inte begränsas av minskad skuldsättning. Efterfrågan på lån kan alltså komma att stiga om förtroendet ökar igen.

De huvudsakliga riskerna ligger i att det går sämre för omvärlden än väntat samt i den inhemska politiska osäkerheten och den pågående industriella omstruktureringen. Riskerna för den framtida utvecklingen är väl balanserade och hänger bland annat samman med omvärlden och framtida finanspolitiska val. Den industriella omstruktureringen kan också befinna sig en mer avancerad fas än vad man för närvarande tror och kan leda till snabbare tillväxt än väntat, också tack vare arbetsmarknadsparternas avtal om måttliga löneökningar. Omvänt kan

⁽⁴⁾ Arbets- och näringsministeriet i Finland på grundval av Ammattibarometri III/2013 som innehåller uppgifter om arbetsmarknaden för över 200 yrken.

förlusterna av exportandelar bli större än väntat eftersom Finlands traditionella industrier utsätts för strukturella utmaningar och konkurrens.

skulle minska riskerna med hushållens finansiella situation.

Det verkar inte finnas något omedelbart behov av skuldsanering inom den privata sektorn.

Efter en mindre nedgång 2011 nådde den privata sektorns skuldsättning en ny topp på 158 % av BNP år 2012, men riskerna tycks vara begränsade. Icke-finansiella företag står för nästan två tredjedelar av de privata skulderna och återstoden innehas av hushåll. Med tanke på att företagen för närvarande är nettolånggivare till den övriga ekonomin, är tillgången till finansiering fortfarande god och på en aggregerad nivå förefaller det inte finnas något omedelbart behov av skuldsanering. Som påpekades i den tidigare fördjupade granskningen speglar ökningen av de icke-finansiella företagens skulder potentiellt ett ökat intresse för lån i samband med de historiskt låga räntorna samt gränsöverskridande koncerninterna lån och det faktum att multinationella företag koncentrerar en del av sin skuld i Finland. Finansmarknaderna förtroende för den finländska ekonomin är hittills orubbat och finansieringskostnaderna är fortsatt låga för låntagare.

Även om hushållens skuldsättning fortfarande ligger under de ohållbara nivåer som iaktogs i vissa andra EU-länder i början av krisen har den ökat stadigt sedan 2001. Hushållens skuldsättning har ökat stadigt från 62 % av den disponibla inkomsten år 2001 till 106 % år 2012, vilket är något lägre än genomsnittet i EU. Med tanke på de faktorer som begränsar utbudet av bostäder, t.ex. svag byggverksamhet och relativ brist på mark, skulle den ökande efterfrågan på bostäder kunna utöva ett överhettningstryck på priserna på medellång sikt och leda till ytterligare ökning av hushållens skuldsättning. Dessutom kan de samlade uppgifterna om priser dölja regionala skillnader, eftersom priserna steg mest i Helsingforsområdet. Även med hänsyn till hushållens relativt låga överskuldsättningsgrad vad gäller bostäder, förväntas inte någon plötslig minskning av skuldsättningen inom en nära framtid, men utvecklingen på hypoteksmarknaden behöver följas noggrant, särskilt med tanke på en potentiell ökning av bolåneräntorna. Åtgärder för att begränsa ökningen av hushållens skuldsättning

Tabell X:

Centrala ekonomiska, finansiella och sociala indikatorer - Finland	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prognos		
							2013	2014	2015
Real BNP (på årsbasis)	5.3	0.3	-8.5	3.4	2.8	-1.0	-1.5	0.2	1.3
Privat konsumtion (på årsbasis)	3.5	1.9	-2.9	3.3	2.5	0.3	-1.0	-0.2	1.4
Offentlig konsumtion (på årsbasis)	1.1	1.9	1.1	-0.4	0.5	0.5	-0.8	-0.7	0.9
Fast bruttoinvestering (på årsbasis)	10.7	-0.6	-13.2	1.7	5.8	-0.8	-4.4	-1.0	1.7
Export av varor och tjänster (på årsbasis)	8.2	5.8	-21.3	7.9	2.8	-0.2	-0.4	3.4	4.4
Import av varor och tjänster (på årsbasis)	7.0	7.5	-17.2	6.8	6.2	-0.7	-1.5	2.0	4.4
Produktionsgap	5.3	3.8	-5.7	-3.2	-1.1	-2.5	-4.0	-4.0	-3.2
Bidrag till BNP-tillväxt:									
Inhemsk efterfrågan (på årsbasis)	4.2	1.2	-4.1	2.0	2.6	0.1	-1.7	-0.5	1.3
Lager (på årsbasis)	0.3	-0.6	-1.9	0.8	1.5	-0.9	-0.2	0.2	-0.1
Nettoexport (på årsbasis)	0.9	-0.4	-2.6	0.5	-1.3	0.2	0.4	0.5	0.0
Bytesbalans (betalningsbalans) (% av BNP)	4.3	2.6	1.8	1.5	-1.5	-1.7	.	.	.
Handelsbalans (% av BNP), betalningsbalans	5.3	4.0	2.0	1.6	-0.6	-0.8	.	.	.
Handelsindex för varor och tjänster (på årsbasis)	-0.2	-2.0	1.2	-2.1	-1.8	-1.2	2.1	0.6	0.0
Nettoutlandsställning (% av BNP)	-27.9	-2.7	6.7	21.4	19.7	18.4	.	.	.
Nettoutlandsskuld (% av BNP)	-2.1	6.5	18.6	22.0	26.5	36.5	.	.	.
Bruttoutlandsskuld (% av BNP)	121.1	131.9	165.3	189.6	216.1	231.3	.	.	.
Exportresultat jämfört med de mest utvecklade länderna (5 år, förändring i %)
Exportmarknadsandel, varor och tjänster (%)
Hushållens sparande (nettosparande i procent av disponibel nettoinkomst)	-0.9	-0.3	4.2	3.6	1.3	0.9	.	.	.
Privat kreditflöde (konsoliderat, % av BNP)	13.1	16.4	0.1	7.1	4.1	9.0	.	.	.
Den privata sektorns skuldsättning, konsoliderad (% av BNP)	127.9	141.7	153.2	154.2	150.3	157.8	.	.	.
Deflaterat husprisindex (på årsbasis)	3.5	-2.5	0.1	4.3	-0.4	-0.5	.	.	.
Bostadsinvesteringar (% av BNP)	6.9	6.3	5.7	6.6	6.9	6.8	.	.	.
Finanssektorns samlade skulder, ej konsoliderade (på årsbasis)	10.5	16.4	6.5	18.9	30.2	-0.2	.	.	.
Kapitaltäckningskvot för primärkapital (1)	.	13.2	13.4	13.5	14.7	14.8	.	.	.
Total kapitaltäckningsgrad (2)	.	13.7	14.6	14.6	14.4	17.2	.	.	.
Brutto osäkra och nödlidande lån (% av totala skuldinstrument och totala lån och förskott) (2)	0.6	0.8	1.1	0.9	0.8	0.8	.	.	.
Sysselsättning, personer (på årsbasis)	2.1	2.6	-2.6	-0.1	1.3	0.1	-0.6	0.0	0.3
Arbetslöshet	6.9	6.4	8.2	8.4	7.8	7.7	8.2	8.3	8.1
Långtidsarbetslöshet (% av den aktiva befolkningen)	1.6	1.2	1.4	2.0	1.7	1.6	.	.	.
Ungdomsarbetslöshet (% av den aktiva befolkningen i samma åldersgrupp)	16.5	16.5	21.5	21.4	20.1	19.0	19.9	.	.
Arbetsmarknadsdeltagande (15-64 år)	75.6	76.0	75.0	74.5	74.9	75.2	.	.	.
Ungdomar som inte är sysselsatta eller i utbildning (% av den totala befolkningen)	7.0	7.8	9.9	9.0	8.4	8.6	.	.	.
Personer som löper risk för fattigdom eller social utestängning (% av den totala befolkningen)	17.4	17.4	16.9	16.9	17.9	17.2	.	.	.
Personer som löper risk för fattigdom (% av den totala befolkningen)	13.0	13.6	13.8	13.1	13.7	13.2	.	.	.
Allvarig materiell fattigdom (% av den totala befolkningen)	3.6	3.5	2.8	2.8	3.2	2.9	.	.	.
Personer i hushåll med mycket låg arbetsintensitet (% av den totala befolkningen)	8.8	7.5	8.4	9.3	10.0	9.3	.	.	.
BNP-deflator (på årsbasis)	3.0	2.9	1.5	0.3	2.7	2.9	2.9	2.2	2.0
Harmoniserat konsumentprisindex (på årsbasis)	1.6	3.9	1.6	1.7	3.3	3.2	2.2	1.7	1.6
Nominell ersättning per anställd (på årsbasis)	3.7	4.4	2.3	1.8	3.2	3.5	2.4	1.6	1.6
Arbetsproduktiviteten (real, per anställd, på årsbasis)	3.1	-2.2	-6.1	3.4	1.3	-1.1	.	.	.
Enhetsarbetskostnad (hela ekonomin, på årsbasis)	0.5	6.7	9.0	-1.6	1.9	4.6	3.3	1.3	0.7
Real enhetsarbetskostnad (på årsbasis)	-2.4	3.7	7.4	-2.0	-0.8	1.6	0.4	-0.8	-1.3
Real effektiv växelkurs (enhetsarbetskostnader, på årsbasis)	-0.3	4.7	6.8	-5.0	0.8	-0.4	5.0	2.2	-0.7
Real effektiv växelkurs (HIKP, på årsbasis)	0.2	1.5	3.1	-5.7	-0.1	-2.7	2.9	2.4	-0.6
Saldot i de offentliga finanserna (% av BNP)	5.3	4.4	-2.5	-2.5	-0.7	-1.8	-2.4	-2.5	-2.3
Strukturellt saldo i de offentliga finanserna (% av BNP)	2.5	2.4	0.6	-0.8	-0.1	-0.4	-0.3	-0.4	-0.6
Offentlig bruttoskuld (% av BNP)	35.2	33.9	43.5	48.7	49.2	53.6	57.2	60.4	62.0

(1) inhemska bankkoncerner och fristående banker.

(2) inhemska bankkoncerner och fristående banker, utlandskontrollerade (EU och icke-EU) dotterbolag och utlandskontrollerade (EU och icke-EU) filialer.

Källa: Eurostat, ECB, AMECO.

3. OBALANSER OCH RISKER

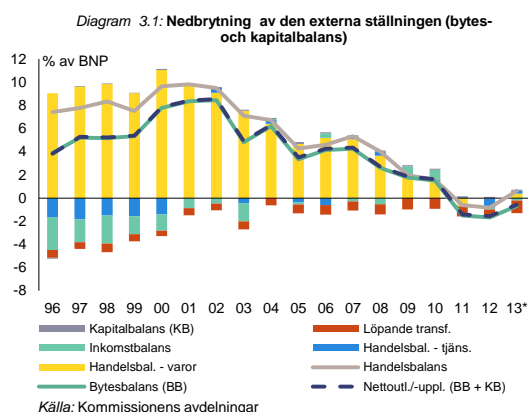
Trots att Finland rangordnas bland de länder som har högst konkurrenskraft i världen har landet förlorat exportmarknadsandelar i rekordfart sedan 2008. Även om den externa hållbarheten inte är något problem har bytesbalansen på bara några år gått från ett stort överskott till ett begränsat underskott. I avsnitt 3.2 görs en noggrann analys av exporten och de faktorer som påverkar den. Förlusten av exportmarknadsandelar löper parallellt med en minskad potentiell produktion, särskilt vad gäller den totala faktorproduktiviteten, vilket tyder på att de två skeendena har gemensamma rötter som hänger samman med att den industriella omstruktureringen i Finland ännu inte har kunnat kompensera de stora nedskärningarna i elektronik- och skogsindustrierna. Den analys som görs i avsnitt 3.3 av pris- och kostnadsfaktorernas roll för den minskade konkurrenskraften visar att de finska exportörerna, vars kostnader ökar, har kunnat upprätthålla en prismässig konkurrenskraft främst genom att krympa sina vinstmarginaler, vilket begränsar deras investeringskapacitet. Samtidigt har Finlands integration i de globala värdekedjorna – vilket är något positivt – också betydelse för de försämrade exportresultaten. Faktorer som inte har samband med kostnader, vilka diskuteras i avsnitt 3.4, är särskilt relevanta för att förklara den försämrade konkurrenskraften: ett begränsat antal stora exportföretag säljer ett snävt produktsortiment och småföretagen är mindre benägna att exportera. FoU-utgifternas minskade effektivitet och långsamma investeringar, inklusive små inkommande direktinvesteringar, leder dessutom till svårigheter att omsätta den höga innovationspotentialen i nya säljbara produkter.

Försvagningen av exporten och en betydande minskning av den potentiella tillväxten tyder på att de två skeendena kan ha ett nära samband. Den lägre potentiella tillväxten i Finland bygger på en dämpad utveckling av alla bidragande faktorer. Minskningen av den arbetsföra befolkningen påverkar arbetskraftsinsatsen, medan låga investeringar hämmar kapitalbildningen. Särskilt neddragningarna inom IKT-sektorn har haft en betydande inverkan på den totala faktorproduktiviteten (se ruta 1).

3.1. BYTESBALANS

3.1.1. Huvudsakliga skeenden och förhållanden mellan sparande och investeringar

Det är den kraftiga försämringen av bytesbalansen snarare än dess nivå som ger anledning till oro. Som påpekats i de tidigare fördjupade granskningarna har Finlands bytesbalans stadigt försämrats under loppet av ett årtionde från ett stort överskott på drygt 8 % av BNP år 2002 till ett underskott på 1,5 % år 2011. Detta berodde på en försvagning av handelsbalansen för varor, som också blev negativ under 2011 (diagram 3.1). Sedan dess har bytesbalansen utvecklats i sidled och förväntas uppgå till -0,2 % av BNP år 2013. Hög importtillväxt före 2008 och en dämpad export sedan krisens början förklarar varför nedgången i varuhandeln i Finland varit större än i liknande avancerade länder (diagram 3.2). En annan orsak till den försämrade bytesbalansen var också försämrade handelsvillkor till följd av att handelsbalansen påverkades av de stigande importpriserna på olja och råvaror, som ekonomin är strukturellt beroende av (diagram 3.3 och 3.4).

Ruta 3.1: POTENTIELL TILLVÄXT OCH TOTAL FAKTORPRODUKTIVITET I FINLAND

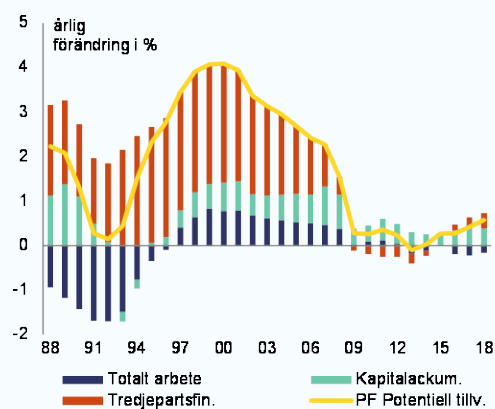
Den genomsnittliga årliga potentiella tillväxttakten i Finland beräknas bli cirka 0,2 % under 2013–2016, vilket är lägre än genomsnittet i euroområdet (0,7 %) under samma period. Det innebär en tydlig nedgång från en tillväxt på i genomsnitt 3,0 % per år under perioden 2001–2007 och en permanent förändring till följd av den globala krisen. Minskningen i den totala faktorproduktivitetsens tillväxt står för den största delen av denna nedgång (från 2,4 % år 2001 till -0,3 % år 2012) (diagram 1a). Medan den totala faktorproduktivitetsens tillväxt på längre sikt väntas öka något från 2012 års nivå, kommer det faktum att det finns färre personer i arbetsför ålder till följd av den åldrande befolkningen göra att arbetskraftens bidrag till den potentiella tillväxten minskar.

Före krisen var tillväxten i Finlands totala faktorproduktivitet mycket god. Den genomsnittliga tillväxttakten var 2,5 % per år under perioden 1995–2007, vilket är betydligt högre än genomsnittet för EU-15 (1,1 %) och jämförbart med eller bättre än jämförbara länder (den genomsnittliga tillväxten i Sveriges totala faktorproduktivitet var 2,2 %). Under krisen minskade tillväxten i total faktorproduktivitet drastiskt i de flesta EU-länder, så också i Finland, och för många nåddes bottenivån 2009. Nedgången i Finland var den största i EU-15 (-7,0 %, medan tillväxten i Sveriges totala faktorproduktivitet ”bara” sjönk till -3,7 %). Sedan dess har Finlands totala faktorproduktivitet bara delvis återställts – dess tillväxttakt låg i genomsnitt på ynka 0,4 % (jämfört med 1,2 % i Sverige).

Den kraftiga nedgången i total faktorproduktivitet under krisen, i kombination med en mycket svag återhämtning, har lett till betydande förluster i den totala faktorproduktivitetsens trendmässiga tillväxt. Diagram 1b visar den logaritmiska grundprognosen för den trendmässiga totala faktorproduktiviteten, jämfört med ett kontrafaktiskt scenario där den logaritmiska trendmässiga tillväxten efter 2006 antas vara lika med den totala faktorproduktivitetsens trendmässiga tillväxttakt under 2006 (1¼ %). Diagrammet visar att Finlands trendmässiga totala faktorproduktivitet år 2022 förväntas bli cirka 17 % lägre än vad den skulle ha kunnat vara, om tillväxttakten hade legat kvar på 2006 års nivå. Den trendmässiga totala faktorproduktiviteten förväntas således inte kompensera för de förluster som ackumulerats under och omedelbart efter krisen.

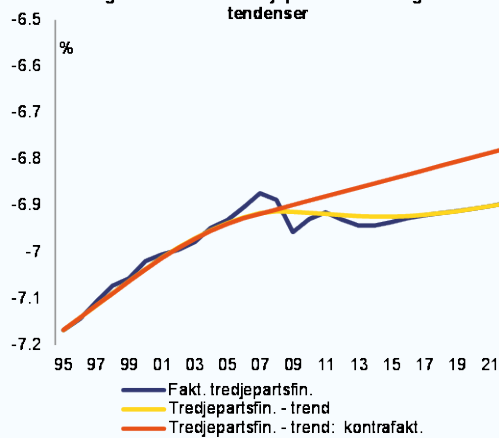
Det nyligen observerade nivåskiftet i tillväxten i Finlands totala faktorproduktivitet kan till stor del förklaras av händelserna i landets IKT-sektor. Med tanke på att IKT-sektorns bidrag till den totala produktivitetstillväxten tidigare varit mycket stort (i genomsnitt 1,7 procentenheter under 1995–2007, jämfört med endast cirka 0,8 procentenheter i USA under samma period, OECD, 2012), hade den plötsliga minskningen av IKT-sektorns förädlingsvärde en betydande inverkan på Finlands totala faktorproduktivitet.

Diagram 1a: Bidrag till potentiell tillväxt

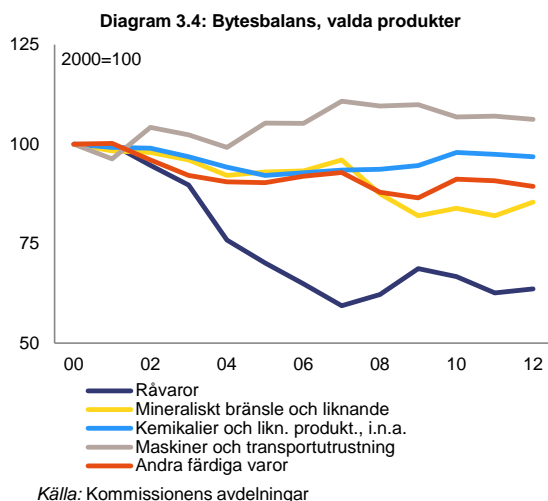
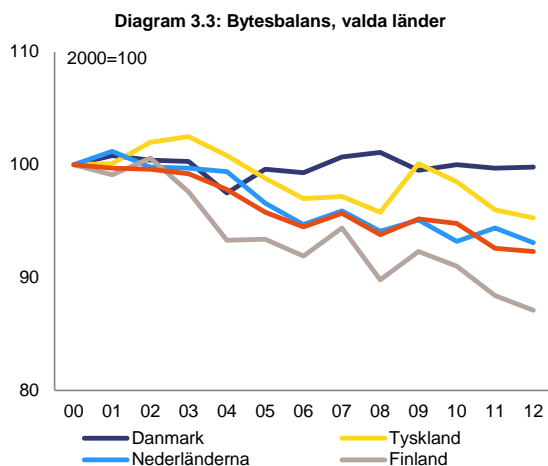
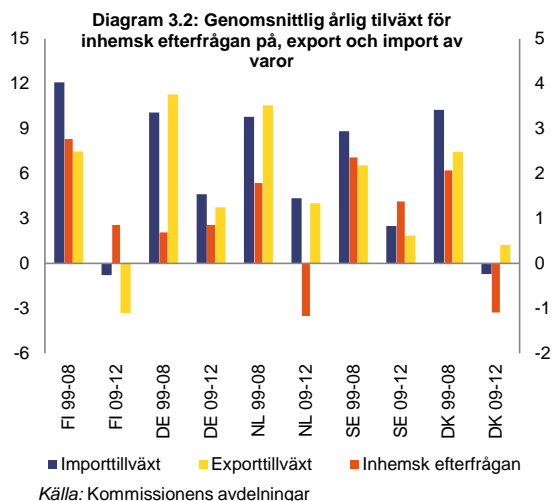

Källa: Kommissionens avdelningar

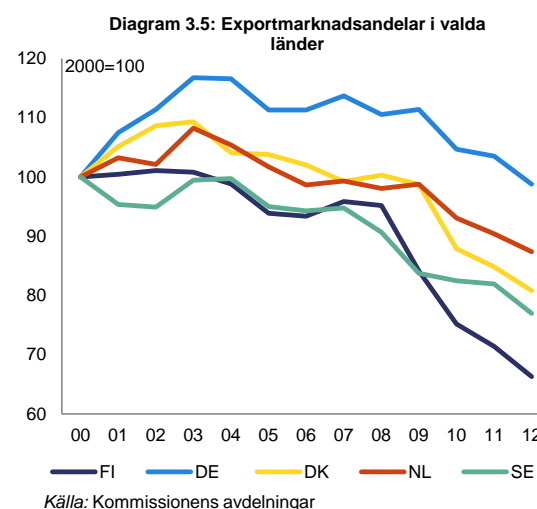
Diagram 1b: faktisk tredjepartfinansiering och tendenser

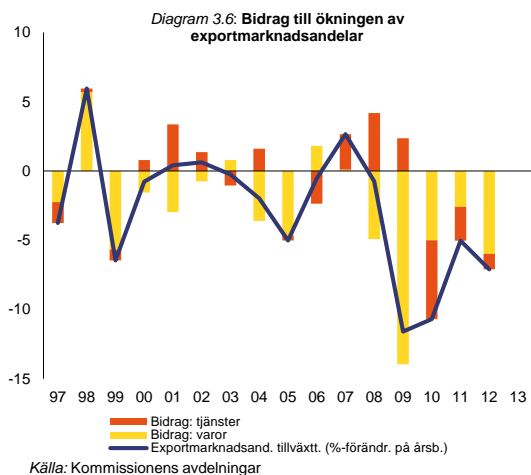
Källa: Kommissionens avdelningar

Finland har fortsatt att förlora exportmarknadsandelar inte bara globalt utan även i förhållande till jämförbara länder. Det är inte exceptionellt bland avancerade länder att släpa efter i förhållande till världshandelns tillväxttakt eftersom tillväxtekonomiernas roll blir allt viktigare och världshandelns struktur förändras.⁽⁵⁾ Finlands förlust av exportmarknadsandelar har dock varit den snabbaste i EU under den senaste nedgången i världsekonomin och trots världshandelns återhämtning är landets export i förhållande till BNP 8 procentenheter lägre än 2008. Denna trend är fortfarande i stort sett oförändrad sedan förra årets fördjupade granskning och kontrasterar mot utvecklingen i jämförbara ekonomier. Finland, Sverige och Danmark upplevde liknande förändringar av marknadsandelar fram till 2008 (diagram 3.5), men minskningen har för Finlands del därefter intensifierats. Den stora förlusten av exportmarknadsandelar under 2009–2010 dämpades något under 2011–2012, men någon ökning beräknas ändå inte för 2013. Diagram 3.6 visar det starkt negativa bidrag som varor gav till Finlands exportmarknadsandel särskilt under krisen, medan tjänster gav ett kortfristigt positivt bidrag under 2007–2008 följt av ett litet negativt bidrag under 2009–2012.

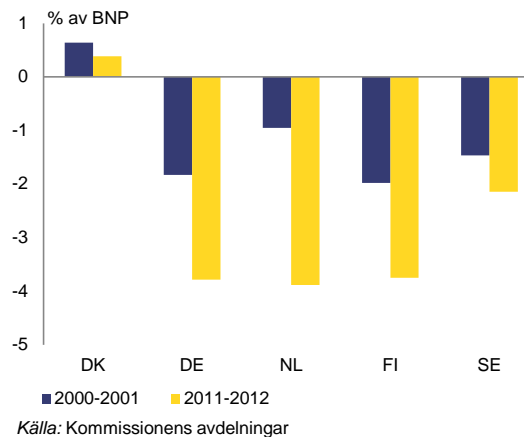
⁽⁵⁾ De flesta avancerade ekonomier förefaller ha förlorat exportmarknadsandelar.

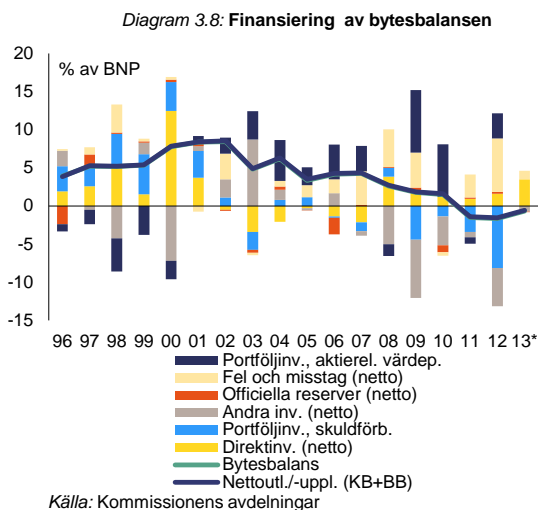
Handelsbalansen för varor verkar styras av flera strukturella faktorer. Före krisen ledde ökad inhemsk efterfrågan till högre import.⁽⁶⁾ Den snabba importökningen uttryckt i värde kan förklaras inte enbart av hushållens mer dynamiska konsumtion, utan också av beroendet av energiimport i kombination med snabbt stigande energipriser och ekonomins höga energiintensitet. Det redan stora handelsunderskottet för energiprodukter växte betydligt från 1,9 % år 2000 till 3,5 % av BNP år 2012 (se figur 3.7). Medan de stigande energikostnaderna i andra jämförbara länder kompensades av ett större handelsöverskott i andra varukategorier försvagades den finska handelsbalansen för andra produkter än energi gradvis (från 13,8 % till 6,1 % av BNP under perioden 2000–2012).

⁽⁶⁾ Den årliga tillväxten i Finlands inhemsk efterfrågan var den högsta i regionen fram till 2008 och låg därefter kvar på en relativt hög nivå (se diagram 3.2).

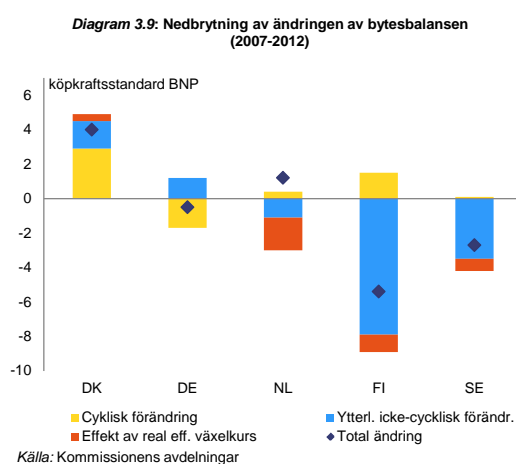
Diagram 3.7: Energihandelsbalans (valda länder)

Däremot har saldot vad gäller tjänstehandel, inkomster och löpande transfereringar inte uppvisat några större förändringar under det senaste årtiondet. De löpande transfereringarna brukar visa ett stabilt negativt saldo (cirka -0,9 % av BNP), på grund av bl.a. Finlands ställning som nettobidragsgivare till EU-budgeten (cirka ½ % av BNP) och biståndet till tredjeländer. Till skillnad från andra länder där överskottet för tjänstehandeln ökat, vilket avspeglar en övergång till tjänsteinriktade ekonomier, har den finska tjänstebalansen varit något negativ under det senaste årtiondet. Eftersom en positiv finansiell nettoställning mot omvärlden är en relativt ny företeelse, ökade nettoinkomstflödena något under 2009–2012, främst på grund av låg nettoavkastning. Finland har i varierande grad förlitat sig på utländska direktinvesteringar, portföljskulder eller eget kapital, samt på icke-värdepapperiserade lån mellan bankerna som instrument för att investera sina besparingar utomlands (diagram 3.8). Liksom i de övriga nordiska länderna har tidigare överskott, understödda av betydande överskott för socialförsäkringsfonder, huvudsakligen investerats genom portföljinstrument.

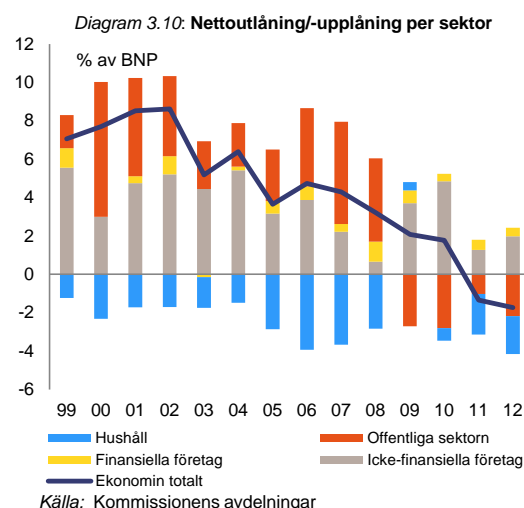

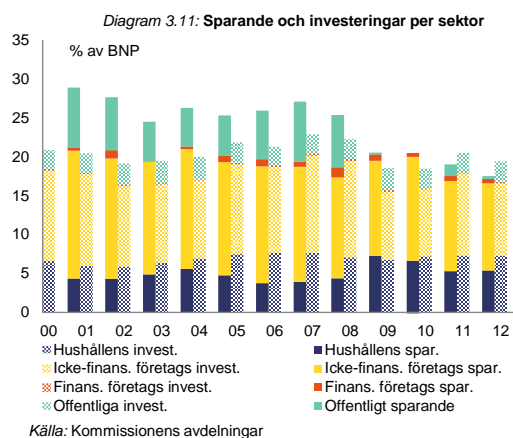
Urholkningen av Finlands externa balans tycks vara huvudsakligen strukturell. Efter att ha sjunkit kraftigt under 2002–2010 har bytesbalansen varit stabil sedan 2011. För 2014 och 2015 förväntas ett litet överskott på cirka 0,5 % av BNP enligt kommissionens prognos. Nyligen gjorda beräkningar på bokföringsmässiga grunder av den konjunkturrensade bytesbalansen förefaller bekräfta att större delen av försämringen av handelsbalansen är permanent, dvs. skulle kvarstå om både den inhemska ekonomin och handelspartnerns ekonomier uppnår potentiell produktionskapacitet (se diagram 3.9).

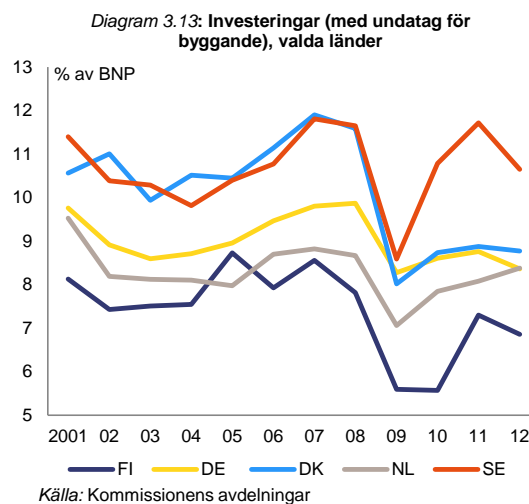
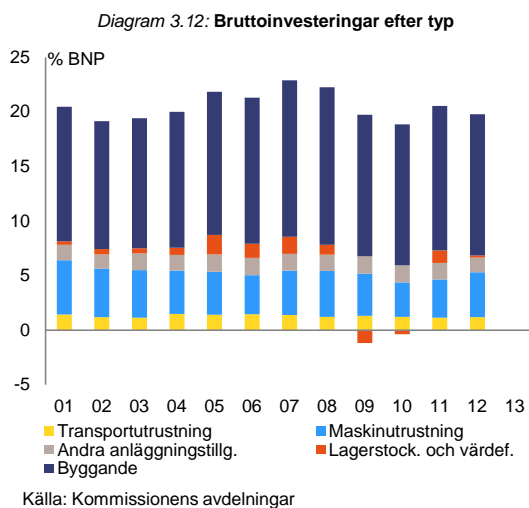
Försämringen av bytesbalansen har i huvudsak drivits på av en kontinuerlig minskning av sparandet i landet, medan investeringarna har förblivit relativt stabila. Ur sparande- och investeringsperspektiv låg både företagen och den

offentliga sektorn bakom ackumuleringen av betryggande nettobesparingar fram till 2008. Sedan krisen har den största delen av det minskade sparandet (7,8 procentenheter av BNP under 2008–2012) härrört från den cykliska nedgången i det offentliga sparandet, vilket hänger samman med lägre skatteintäkter och ökade offentliga utgifter kopplade till stimulansåtgärder. Statens nettouplåning nådde därför 2,7 % av BNP under 2009–2010 och har bara minskat något efter detta (diagram 3.10). Hushållen förstärkte sin ställning som nettouplånare, särskilt genom fortsatta bostadsinvesteringar. Den finansiella sektorn sparade i sin tur konsekvent mer än den investerade, vilket återspeglas i dess ställning som nettoutlånare under hela det senaste årtiondet. Icke-finansiella företag har uppvisat ett avsevärt överskott i sparandet, men det tidigare stora sparandet har minskat betydligt sedan krisens början (diagram 3.11), eftersom lönsamheten för de finska icke-finansiella företagen har minskat med exceptionell hastighet, vilket diskuteras i avsnitt 3.4.

I synnerhet företagens investeringar (med undantag för investeringar i byggsektorn) är lägre i Finland än i andra länder. Trenden att investeringskvoten sjunker verkar vara gemensam för de utvecklade ekonomierna. Detta hänger samman med ekonomiska problem, utläggning av tillverkning på entreprenad och kapitalbesparande ny teknik. Investeringsnivån i Finland (19,8 % av BNP 2012) ligger på samma nivå som EU-genomsnittet, men en jämförelse med investeringsmönstren i jämförbara länder visar att de finska investeringarna främst gjordes inom byggsektorn. Om investeringar i byggande räknas bort blir investeringsgraden betydligt lägre än i grannländerna och i euroområdet och EU, särskilt sedan 2008 (se diagram 3.12–3.13). Även före krisen var de icke-finansiella företagens investeringar också mindre dynamiska än vad som hade kunnat förväntas med tanke på deras stora lönsamhet.

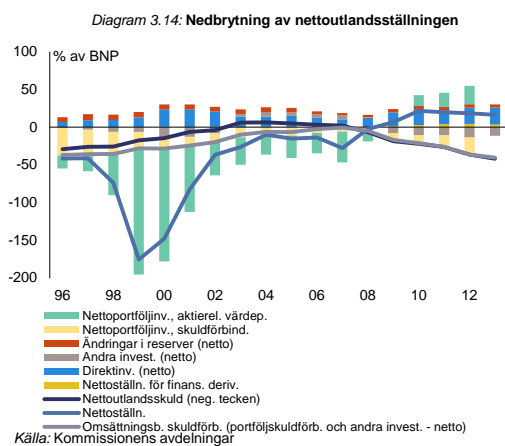

Inga påtagliga förändringar i de olika sektorernas nettoställningar förväntas på medellång sikt. Med tanke på de begränsade återhämtningsutsikterna kommer de automatiska stabilisatorerna att upprätthålla den offentliga sektorns negativa sparande. En lågräntemiljö kommer att fortsätta att stödja tillväxten i bostadsinvesteringar, vilket leder till en ökande skuldsättning i hushållssektorn på medellång sikt och en minskande förmåga att täcka de framtida kostnaderna för den åldrande befolkningen. Med en låg investeringsgrad som begränsar tillväxtutsikterna förväntas företagssektorn bli kvar i en nettoutlåningssituation. Detta kommer att uppvägas av den offentliga sektorns och hushållens situation som nettouplånare. Fortsatta överskott inom företagssektorn skulle fortsätta att stödja en bred stabilisering av bytesbalansunderskottet. Omvänt skulle en ytterligare förbättring av de ekonomiska utsikterna kunna medföra ökade investeringar och en eventuell försämring av bytesbalansen om den inte åtföljs av en motsvarande ökning i sparandet.

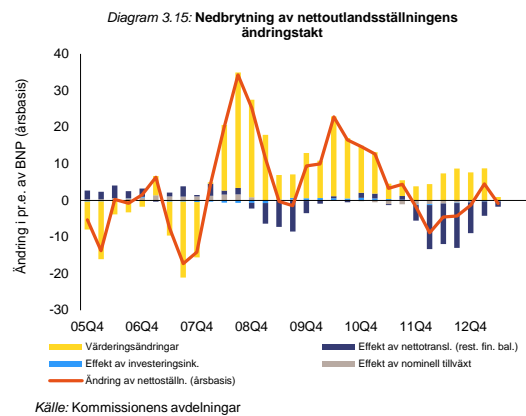
3.1.2. Finansiell nettoställning mot utlandet och gränsöverskridande finansiella förbindelser

Den externa hållbarheten förefaller inte ge anledning till oro. Som påpekades i den föregående fördjupade granskningen förbättrades nettoställningen stadigt från -27,9 % av BNP år 2007 till en topp på +21,4 % av BNP i slutet av

2010. På senare tid har landets nettoställning i stora drag följt bytesbalansen och sjönk något till 18,4 % av BNP år 2012 (diagram 3.14). Vad gäller nettoställningens sammansättning stöds den av utgående nettodirektinvesteringar, portföljinvesteringar och reserver (21,5 %, 1,9 % respektive 4,4 % av BNP under 2012), som mer än kompenserar övriga investeringars negativa nettoställning (-13,8 % av BNP). Ur ett regionalt perspektiv är Finlands nettoutlandsställning högre än nivån i Sverige (-10,2 % av BNP år 2012), men lägre än i Nederländerna (46,8 %), Tyskland (41,5 %) och Danmark (37,8 %).

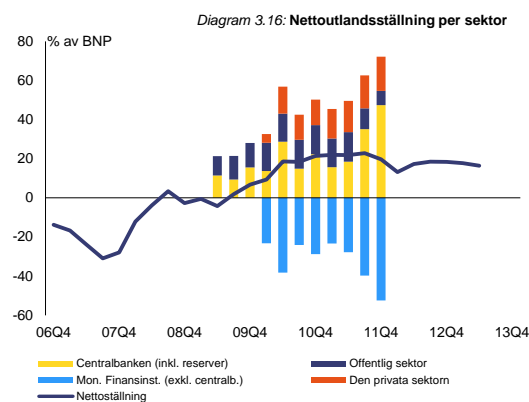

Värderingseffekter har format Finlands nettoställning under det senaste årtiondet. Nettoställningen döljer stora bruttostockar av utländska tillgångar och skulder, vilket gör den känslig för stora förändringar i värderingen. De stora svängningarna i nettoställningen sedan euron infördes har främst drivits på av negativa värderingseffekter kopplade till det ökande marknadsvärdet på finska aktier som innehas av utländska investerare samt av eurons appreciering under perioden 2003–2008 och den motsatta utvecklingen sedan krisen (figur 3.15).

De icke-finansiella företagens och hushållens bestånd av utländska nettotillgångar ökar, om än från en låg nivå. Under krisen ökade den privata sektorn (med undantag för banker) sitt nettoinnehav av externa tillgångar, som vanligtvis innefattar utgående utländska direktinvesteringar och utlåning mellan företag (utländska direktinvesteringar diskuteras i avsnitt 3.4). I en regional jämförelse är den finska privata sektorns (om man bortser från banker) nettoinnehav (17,4 % av BNP år 2011) i linje med situationen i Sverige (14 %), men betydligt mindre än i Tyskland (41 %), Danmark (80 %) och Nederländerna (112 %).

Däremot minskar statens utländska nettotillgångar. Av diagram 3.16 framgår att den offentliga sektorn i Finland fortsatt har nettofordringar på utlandet, men tanke på det stora, om än minskande, bestånd av utländska tillgångar som förvaltas av socialförsäkringsfonder. Med tanke på de stora förväntade åldersrelaterade kostnaderna torde dessa reserver endast delvis uppfylla motsvarande finansieringsbehov på längre sikt.

Källa: Kommissionens avdelningar

Finansinstitutens nettoställning har försämrats avsevärt, vilket dock har kompenseras av den finska centralbankens allt starkare ställning som nettofordringsägare.⁽⁷⁾ Det kraftigt stigande saldot av portföljskulförbindelser och andra investeringar sedan 2007⁽⁸⁾ avspeglas i banksektorns växande nettoutlandsskuld (i form av valuta och insättningar). Som beskrevs i den föregående fördjupade granskningen ökade bankerna i det södra euroområdet avsevärt sina insättningar i norra Europa under 2011. Detta speglade främst en flykt till säkra investeringar.

De globala finansmarknadernas höga integrationsgrad innebär också utmaningar när det gäller tillsynen av den finansiella sektorn. Såväl bestånden av inhemska portföljskulder och eget kapital som ägs av utländska investerare som bruttoinnehaven av utländska portföljtillgångar av personer bosatta i landet (122,7 % respektive 124,6 % av BNP 2012) är höga i Finland. Detta kan förklaras av den intensiva investeringsverksamhet som bedrivs av personer bosatta i Finland samt det faktum att finska företags- eller statsobligationer är relativt attraktiva för utländska investerare, som säkra investeringsinstrument. De stora ”övriga investeringarna”, främst lån mellan banker, speglar de finansiella företagens betydelse som mellanhander vid sparande och investeringar. Med tanke på de stora och koncentrerade banker som är verksamma i de nordiska länderna, skuldsatta

hushåll och höga bostadskostnader kan chocker överföras snabbt i hela regionen.⁽⁹⁾ Mer allmänt skulle dessa osäkerheter kunna tynga ner det finansiella systemet och ekonomin i dess helhet.

3.2. HANDELNS RESULTAT OCH FINLANDS INTEGRATION I DEN GLOBALA VÄRDEKEDJAN

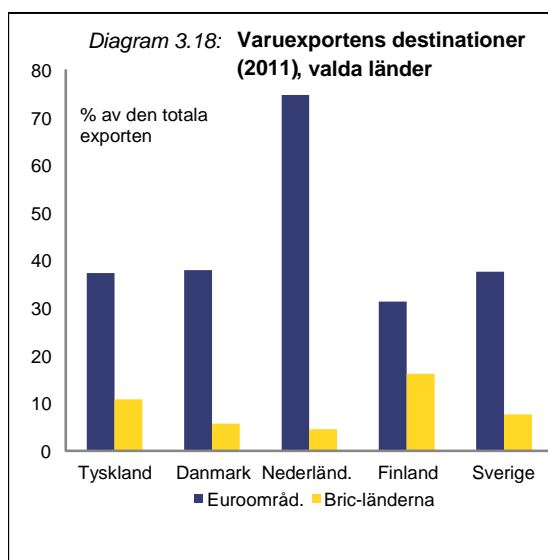
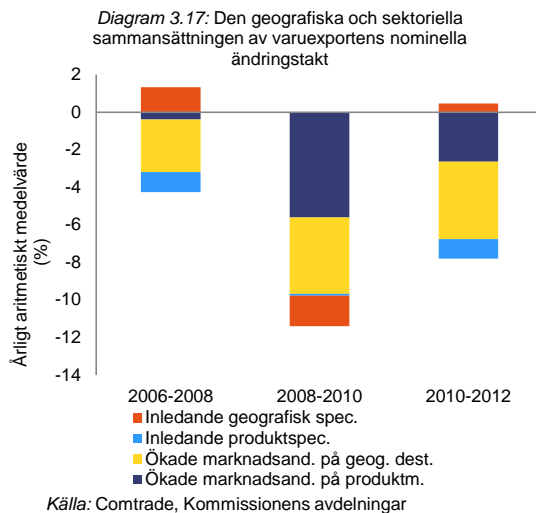
Minskad konkurrenskraft gentemot handelspartnerna, ett smalt exportsortiment och neddragningar av produktionen i traditionella sektorer är viktiga orsaker till Finlands dåliga exportresultat. I detta avsnitt analyseras exportens geografiska sammansättning och produktsammansättning, effekterna av utläggning på entreprenad och nedskärningar i traditionella industrier samt Finlands ställning i den globala värdekedjan.

Den finska exporten har dragit fördel av en gynnsam geografisk inriktning. Före krisen hade den finska exportens avsättningsmarknad en sammansättning som var ganska gynnsam för export. År 2009 uppvägdes den tidigare positiva avsättningsmarknadseffekten av en halvering av den finska exporten till Ryssland, en av de viktigaste handelspartnerna. Överlag har exporten varit relativt kraftigt inriktad på de allt viktigare framväxande marknaderna och på angränsande ekonomier, där efterfrågan på import har ökat snabbare än efterfrågan på världsmarknaden (diagram 3.17). I själva verket har Finland en större närvaro i Bric-länderna än sina regionala konkurrenter (figur 3.18). På motsvarande sätt är Finland det land som är minst beroende av euroområdets för varuexport (ungefär 30 % av den totala exporten), medan cirka 40 % av exporten är inriktad på andra dynamiska europeiska destinationer (varav omkring hälften går till de nordiska länderna).

⁽⁹⁾ Som beskrevs i den föregående fördjupade granskningen är de nordiska banker som är etablerade i Finland starkt beroende av kapitalmarknadsfinansiering, där obligationer är på väg att bli en allt viktigare finansieringskälla.

⁽⁷⁾ Denna utveckling beror på den snabba ökningen av fordringar inom Eurosystemet – TARGET2 (Transeuropeiskt automatiserat system för bruttoavveckling av expressbetalningar i realtid).

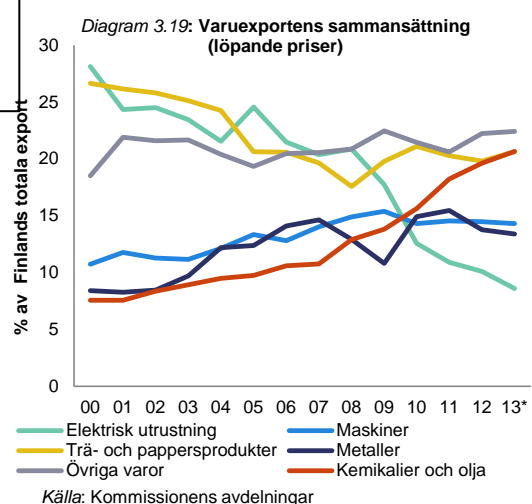
⁽⁸⁾ På motsvarande sätt ökade nettoutlandsskulden avsevärt med 38,5 procentenheter till 36,4 % av BNP år 2012.

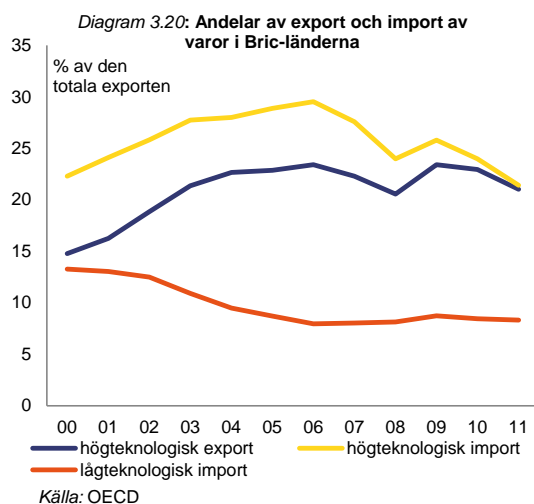
Finland håller dock snabbt på att förlora marknadsandelar på de dynamiska tillväxtmarknaderna. Finlands relativt stora närvaro på de framväxande marknaderna skulle kunna förklaras av exportens produktsammansättning, som är koncentrerad till investeringsvaror och mellanprodukter. Det faktum att en konstant del av exporten går till Bric-länderna innebär att Finland också snabbt förlorar exportmarknadsandelar på dessa dynamiska marknader samtidigt som de jämförbara ländernas andel av exporten till Bric-länderna stadigt ökar. Orsaken till denna utveckling kan vara att allt mer av produktionen inom traditionella sektorer läggs ut på entreprenad, vilket avspeglas i större utgående direktinvesteringar inom samma sektorer.

Den finska varuexporten är koncentrerad till cykliska produkter, men den cykliska inverkan på förlusterna av marknadsandelar har varit begränsad. Den finska exportens produktsammansättning, med dess inriktning på högteknologiska varor, hjälpte landet att klara den kraftiga utländska efterfrågan före krisen.⁽¹⁰⁾ Finlands viktigaste exportvaror är koncentrerade till maskiner och elektriska produkter, trä- och pappersprodukter, metaller och kemikalier, varav cirka 30 % klassificeras som kapitalvaror (diagram 3.19). På global nivå var efterfrågan på sådana varor stark under högkonjunkturer och i motsvarande mån svag under lågkonjunkturer, eftersom dessa produkter i hög grad är kapitalvaror (och även produkter med hög inkomstelasticitet).

Däremot har efterfrågan på lågteknologiska produkter legat kvar på en nivå under världshandelns tillväxt under de senaste tio åren (Bric-ländernas import av lågteknologiska varor visas i diagram 3.20). Även om varuexportens struktur har bidragit till Finlands minskande exportmarknadsandelar under den senaste tidens lågkonjunktur, är det inte den enda orsaken. Jämfört med de viktigaste konkurrenterna förlorade finska hög- och medelhögteknologiska varor betydligt mer terräng efter 2008 (diagram 3.21). Den finska lågteknologiska exportens relativa resultat förefaller också mindre fördelaktigt (diagram 3.22).

⁽¹⁰⁾ Bric-ländernas högteknologiska import till och med 2006–2007 visas i diagram 3.24.

Den kraftiga nedgången i IKT-sektorns export förklarar till stor del den minskade exporten av högteknologi⁽¹⁾, men endast delvis den totala exportens försämrade resultat (figur 3.23). Som påpekades i den föregående fördjupade granskningen minskade betydelsen av IKT-klustret, som domineras av Nokia, i Finlands förädlingsvärde stadigt under det senaste årtiondet till följd av ökad global konkurrens. På samma sätt kollapsade IKT-produkternas exportandel av den totala varuexporten från 25 % till 7 % under 2000–2011. Även om den IKT-relaterade exporten räknas bort från den totala varuexporten i de utvalda länderna förblir Finlands exportresultat det sämsta i regionen (diagram 3.24).

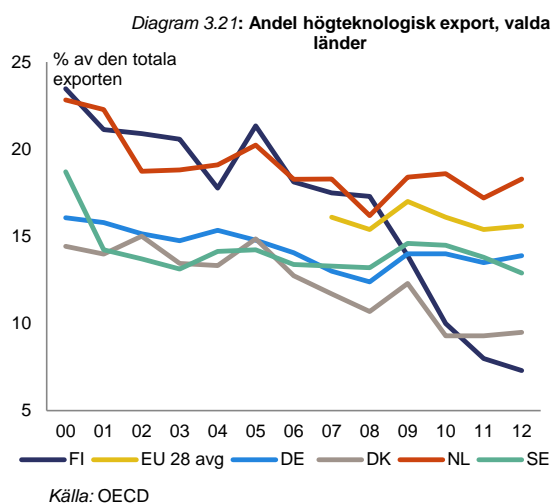
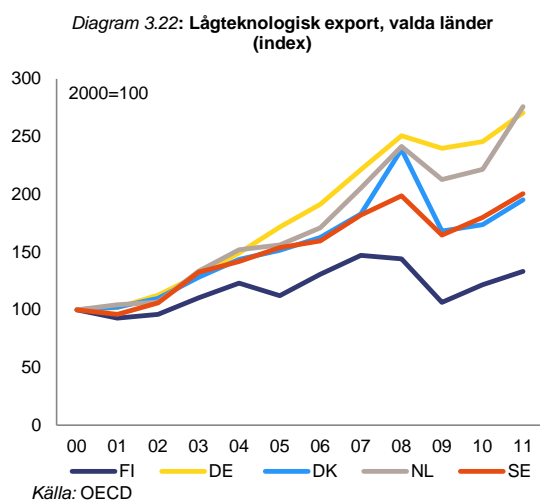
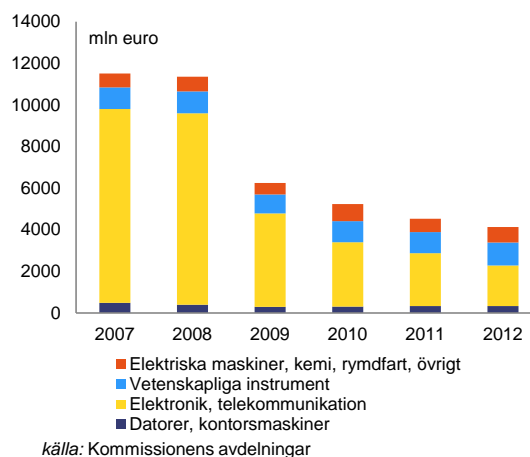
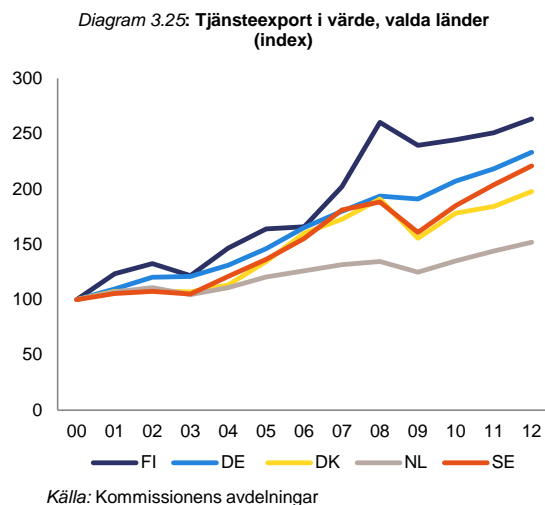
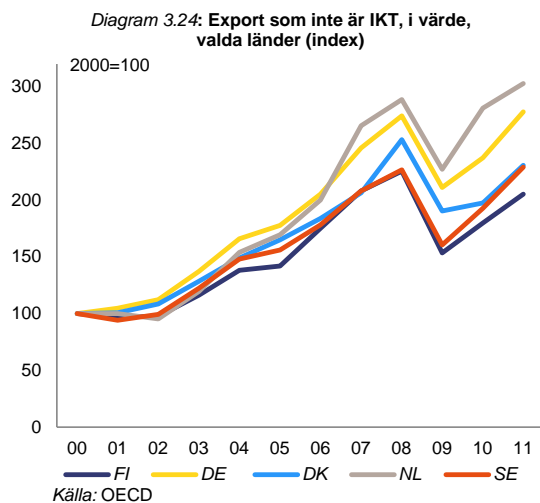

Diagram 3.23: Högteknologisk export per bransch

⁽¹⁾ De högteknologiska produkterna inbegriper rymdfart, datorer och kontorsmaskiner, elektronik och telekommunikation, läkemedel, vetenskapliga instrument, elektriska maskiner, kemi, icke-elektriska maskiner och vapen.

Den finska tjänsteexporten förefaller ha klarat sig väl under den ekonomiska avmattningen, men utsikterna är osäkra. Tjänsteexporten spelar en allt större roll för Finland – dess värde har mer än fördubblats under de senaste tio åren och uppgick 2012 till 11,4 % av BNP⁽¹²⁾. Destinationerna är också relativt varierade då nästan en tredjedel går till Europa och en fjärdedel till Asien. Tjänsteexporten har dock vuxit långsammare under de senaste åren än i konkurrerande ekonomier (se diagram 3.25), vilket avspeglar de svaga resultaten för export av ”övriga tjänster”, som inbegriper tjänster med högt mervärde, t.ex. IT-, konsult-, planerings-, marknadsförings- och experttjänster.⁽¹³⁾ Koncentrationen både vad gäller branscher och typer av tjänster är hög – IT står för en tredjedel av ”övriga tjänster” och elektronikbranschen mer allmänt för nästan två tredjedelar – vilket gör landets export sårbar för chocker inom dessa sektorer. Dessutom utgörs en stor del av denna handel av koncerninterns företagstjänster som ofta är kopplade till varuexport, och därför kan det hända att prissättningen inte speglar de faktiska kostnaderna.

Det kan hävdas att en stadigare och mer omfattande global återhämtning inte kommer att vända de aktuella trenderna i fråga om Finlands exportresultat. Vid en första anblick skulle den finska exportens inriktning på konjunktur känsliga varor såsom kapitalvaror kunna hjälpa landet att återigen öka sin handel under nästa konjunkturcykel i världsekonomin. Men konkurrensen från Kina och andra tillväxtekonomier har redan flyttats från lågteknologiska produkter till produktion med högre förädlingsvärde.⁽¹⁴⁾ Diagram 3.20 visar att Bric-ländernas import av högteknologi har tenderat att sjunka sedan 2006–2007, medan deras andel av högteknologisk export nådde en topp 2009 och redan ligger över nivån i de flesta länder i euroområdet.⁽¹⁵⁾ Denna utveckling kan tyda på att en del av de snabbt växande ekonomierna redan har nått toppen av sin efterfrågan på varor med högt förädlingsvärde som de inte kan tillverka själva. Dessutom innebär den finska exportens låga diversifiering och den höga koncentrationen av finska exportörer att landet har mindre goda förutsättningar att dra fördel av världshandels integration.

⁽¹²⁾ Handelsbalansen avseende tjänster var dock -0,8 % av BNP år 2012.

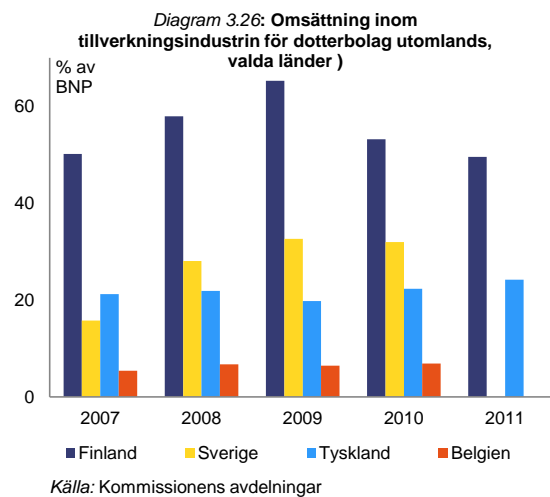
⁽¹³⁾ Omsättningen på området IT-tjänster och teknisk konsultverksamhet ökade under 2013 enligt den rapport som den finska teknikindustrins branschorgan nyligen offentliggjort (http://www.teknologiateollisuus.fi/file/17116/TT_SitOut_1_2014.pdf.html).

⁽¹⁴⁾ Den ökade konkurrensen från snabbväxande framväxande ekonomier i Asien har en asymmetrisk inverkan på norra Europa, där Tyskland drar nytta av de nya möjligheter till utläggning på entreprenad som integrationen i EU av framväxande ekonomier med låga kostnader medför. (*Current account surpluses in the EU*, Europeiska kommissionen, 9/2012)

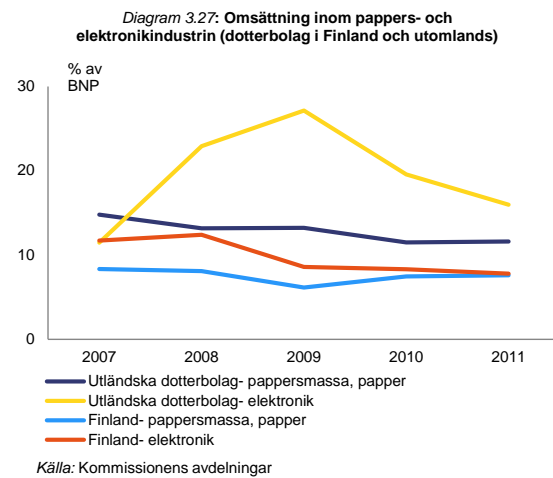
⁽¹⁵⁾ Bric-ländernas genomsnittliga andel av högteknologiska varor döljer olika resultat för de olika länderna. Exempelvis uppgick Kinas export av högteknologi till 34 % av den totala varuexporten 2006, medan Rysslands högteknologiska andel endast är 1 %.

Den ökande konkurrensen från låglöneländer kan ha påskyndat omstruktureringen av vissa traditionella sektorer mot bakgrund av den globala krisen. Den inverkan som konkurrensen från låglöneländer haft på Finland har hittills varit begränsad till vissa branscher (elektronik och papper), medan andra (kemikalier och metaller) förefaller ha varit mer skyddade mot konkurrensen från lågkostnadsekonomier och dragit nytta av handelsintegrationen.

De finska multinationella företagens strategier har också spelat en roll för minskningen av exportmarknadsandelar. För att få tillgång till världsomfattande marknader verkar den finska industrin ha föredragit utländska direktinvesteringar framför export. Värdet av den produktion som genereras av Finlands utländska dotterbolag överstiger också den inhemska omsättningen inom pappers- och elektroniksektorerna (se diagram 3.26–3.27, se även avsnitt 3.4 om de utländska direktinvesteringarnas utveckling).⁽¹⁶⁾ Det är dock oklart om dessa beslut var motiverade av kostnadsfaktorer.

⁽¹⁶⁾ Diagram 3.29 visar att omsättningen i finska dotterbolag i utlandet inom tillverkningsindustrin är betydligt högre än i jämförbara länder. Deras omsättning nådde en topp 2009 och har därefter minskat, vilket tyder på att inte bara finska exportörer utan också deras dotterbolag utomlands varit mindre framgångsrika under de senaste åren. Dessutom har antalet anställda utomlands i dessa företag minskat med omkring 10 % och uppgick under 2007–2011 till 337 000.

Finlands ändrade inriktning från högteknologi till mer priskänsliga mellanprodukter har medfört en ytterligare sårbarhet. Finland blir alltmer specialiserat på produkter med medelhög teknisk nivå – dessa varors andel av den finska exporten ökade från 35 % till 50 % under 2000–2011. Detta avspeglar en minskad betydelse för högteknologiska varor – deras andel minskade under samma period från över 20 % till mindre än 10 %. Finlands tekniska konfiguration har således kommit att skilja sig från euroområdet, vilket avspeglar produktionens internationalisering och den finska ekonomins integration i de globala produktionskedjorna. Omvänt är denna specialisering av handeln riskabel eftersom varor med medelhög teknisk nivå tenderar att vara mer priselastiska än högteknologiska kapitalprodukter. Det utsätter ekonomin för en ökande konkurrens från tillväxtekonomier med låga arbetskostnader.

De finska exportresultaten har varit relativt goda i fråga om förädlingsvärde. Handel med förädlingsvärde syftar till att fånga det värde i form av inhemskt innehåll som länder tillför värdet av de varor och tjänster som exporteras.⁽¹⁷⁾ Finland har gynnats av sin allt större integration i de globala värdekedjorna, vilket bevisas av dynamiken i exportens inhemska förädlingsvärde

⁽¹⁷⁾ Förädlingsvärdet i handelsstatistiken återspeglar också i vilken utsträckning ett land kan konkurrera med andra när det gäller verksamhet som rör global tillverkning, snarare än att konkurrera i varutillverkning mätt som export. En gynnsam indikator baserad på bruttoexport behöver inte nödvändigtvis betyda en konkurrensfördel i produktionen av en viss produkt, och skulle kunna dölja det faktum att ett land endast är specialiserat på den slutliga monteringen av denna produkt genom att importera mellanvaror samtidigt som man skapar mindre förädlingsvärde.

(se ruta 2). De tillgängliga uppgifterna om Finland visar också att inte bara elektronik- och pappersindustrin, utan även andra traditionella sektorer som kemikalie- och metallsektorerna redan är väl integrerade i de globala värdekedjorna. Integrationen i de globala värdekedjorna sker dock parallellt med ökade produktionssvängningar och höga anpassningskostnader, i och med att industrierna optimerar kostnaderna genom att flytta mellan länderna.⁽¹⁸⁾

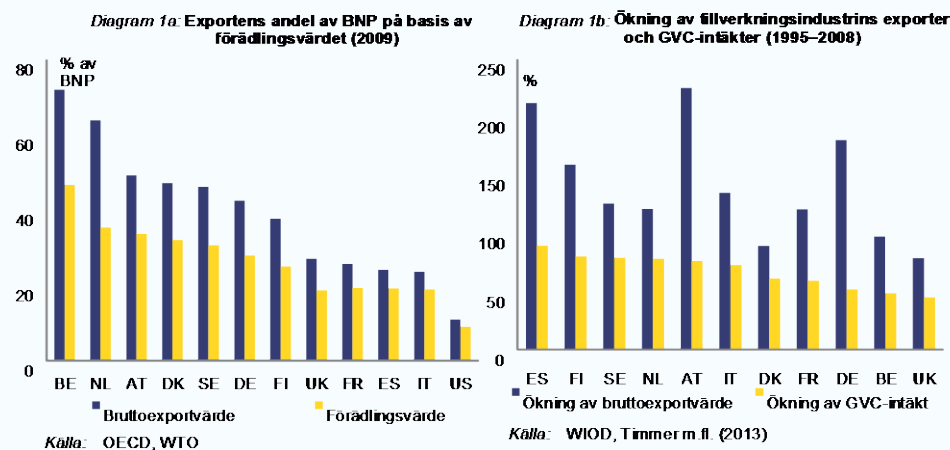
⁽¹⁸⁾ Förändringarna i de verksamheter som ingår i den globala tillverkningen har inte varit faktorneutrala, eftersom kapitalinkomsternas andel ökar snabbare än inkomsten av arbete, i både de utvecklade ekonomierna och tillväxtekonomierna, enligt Timmer et al. (2013).

Ruta 3.2: FINLAND I DE GLOBALA VÄRDEKEDJORNA

Att Finland i allt högre grad internationaliserar sin produktion återspeglas i att tillverkningsindustrins förbrukning av insatsvaror ökar. Importen av insatsvaror för tillverkningsindustrin ökade från 34 till 40 % under perioden 2000–2010.¹ Samtidigt minskade tillverkningsindustrins förbrukning av inhemska insatsvaror med 8 procentenheter medan utnyttjandet av inhemska tjänster ökade med 1,5 procentenheter under det senaste årtiondet.

Traditionell handelsstatistik tar inte hänsyn till att ländernas ekonomier är allt mer sammanflätade i produktionskedjans samtliga led. Traditionell statistik ska främst visa slutprodukternas handelsflöden. För närvarande är dock insatsvaror den viktigaste handelsvaran.² Om exempelvis en insatsvara flera gånger korsar gränserna i olika produktionsled, ökar traditionell handelsstatistik varans värde artificiellt. Denna snedvridning kan man korrigera genom att mäta handeln med hjälp av förädlingsvärdet.³

Diagram 1a visar att segmenteringen av produktionen mellan olika länder skapar en stor diskrepans mellan bruttoexportvärdet och det inhemska förädlingsvärdet i exporten. Det inhemska förädlingsvärdet i Finlands export ligger i linje med jämförbara länder och är högre än i Belgien och Nederländerna (i procent av exporten)⁴. Diagram 1b visar att Tysklands export av industrivaror ökade med 180 % 1995–2008, medan tillverkningsindustrins intäkter från de globala värdekedjorna (GVC) bara ökade med 52 % under samma tid. Det framgår också att Finlands export av industrivaror före krisen ökade snabbare än i Tyskland och Österrike uttryckt som ökat förädlingsvärde.⁵ Siffrorna visar också att minskningen av den finska tillverkningsindustrins GVC-sysselsättning (från 24 % till 20 % av den totala sysselsättningen 1995–2008) fullt ut kompensades av ökad sysselsättning i GVC-tjänstesektorn.⁶

¹ Baserat på Finlands input-output-tabeller för 2000 och 2010 (Eurostat).

² Insatsvaror stod för 56 % av världens totala handel med varor och för 72 % av handeln med tjänster (OECD, 2009).

³ OECD:s och Världshandelsorganisationens TiVA-databas innehåller statistik från 40 länder och 18 sektorer om utrikeshandel med varor och tjänster beräknad på grundval av förädlingsvärdet fram till 2009.

⁴ Det utländska förädlingsvärdet i exporten motsvarar runt en tredjedel av Finlands bruttoexport, vilket ligger i linje med andra industriländer. Följande sektorer redovisar en högre andel utländskt förädlingsvärde: elektrisk utrustning och metallframställning (runt 50 %) följt av kemikalier, mineraler och transportutrustning (45 %).

⁵ Tyska och österrikiska företag tog hjälp av utländska leverantörer genom att lägga ut en större andel av sina produktionsprocesser på företag i främst Central- och Östeuropa.

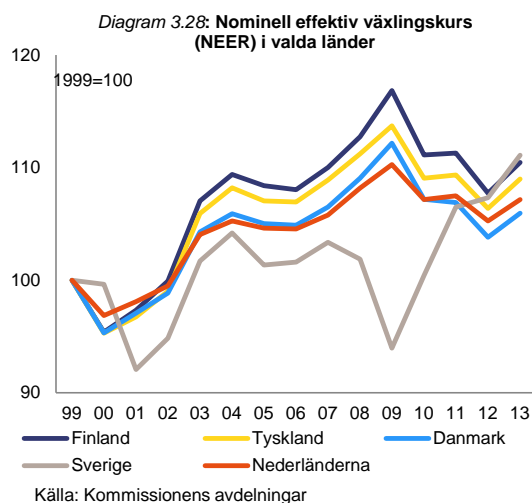
⁶ Utvecklingen är likadan i samtliga nordiska länder, medan Tyskland redovisade en betydande nettoökning av den totala GVC-sysselsättningen. Frankrike, Storbritannien och Belgien redovisade däremot en nedgång.

3.3. PRIS- OCH KOSTNADSKONKURRENSKRAFT

I analysen i det föregående avsnittet har det understrukits att den ökande specialiseringen på kostnadskänsliga mellanprodukter gör att pris- och kostnadskonkurrenskraften får stor betydelse för Finlands exportresultat. Nedan analyseras indikatorer på den kostnadsmissiga konkurrenskraften i förhållande till utvecklingen i jämförbara länder, och en bedömning görs av deras bidrag när det gäller att förklara Finlands exportresultat. Därefter granskas arbetskraftskostnaderna mer utförligt i avsnitt 3.3.2, med en analys av de sektorsvisa enhetsarbetskostnaderna, produktiviteten och priserna samt deras samspel. I avsnitt 3.3.3 framhålls vikten av andra kostnadstryck på konkurrenskraften inom tillverkningsindustrin utöver löner (t.ex. energikostnader, insatspriser från icke-exporterande sektorer) samt effekterna på lönsamheten.

3.3.1. Den nominella och den reala effektiva växelkursen

Finlands nominella effektiva växelkurs kan inte förklara landets försämrade exportresultat. Utvecklingen av Finlands nominella effektiva växelkurs liknar i stort sett den i andra euroländer som Tyskland och Nederländerna, samtidigt som minskningen av exportmarknadsandelar var störst i Finland (diagram 3.28). Som påpekades i den föregående fördjupade granskningen förstärkte växelkursrörelserna gentemot Finlands viktigaste handelspartner, särskilt Sverige och Ryssland, under en kort tid apprecieringen av den nominella effektiva växelkursen 2009, men den totala effekten var blygsam och utvecklingen har nu vänts.

Indikatorerna på Finlands konventionella reala effektiva växelkurs ger ett blandat intryck.

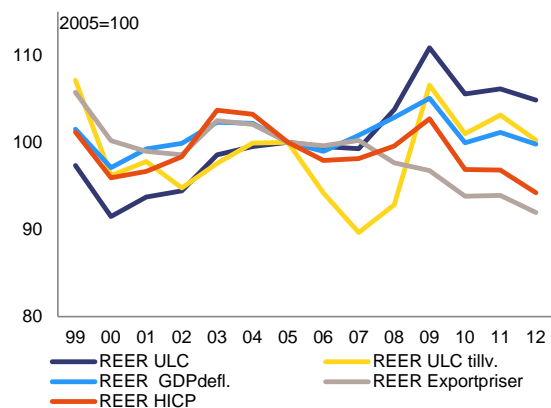
Finlands reala effektiva växelkurs, som grundar sig på både HIKP och enhetsarbetskostnad, följde i stort sett växelkursutvecklingen mellan euron och US-dollar. Finland är en liten och öppen ekonomi och det kan hända att en real effektiv växelkurs baserad på HIKP inte är ett bra mått på Finlands konkurrenskraft, eftersom priserna i hög grad påverkas av den externa prisutvecklingen. Den ackumulerade apprecieringen av den totala ekonomins reala effektiva växelkurs baserad på enhetsarbetskostnad visar på en försämring av Finlands kostnadskonkurrenskraft på cirka 15 procentenheter under 2000–2009, följt av en måttlig anpassning med cirka 5 procentenheter.⁽¹⁹⁾ Enhetsarbetskostnadens dynamik förstärkte den reala effektiva växelkursens utveckling särskilt under 2008–09, då sektoriella löneavtal gav stora löneökningar och produktionen minskade snabbare än sysselsättningen. Dessa ökningarna i den enhetsarbetskostnadsbaserade reala effektiva växelkursen komplementerades bara delvis under

⁽¹⁹⁾ Darvas (2012) beräknar att den konstantviktade enhetsarbetskostnadsbaserade reala effektiva växelkursen i Finland sjönk med 2,5 % mer än den konventionella enhetsarbetskostnadsbaserade reala effektiva växelkursen (kumulativ procentuell förändring under 2008–2011). Detta beror främst på den inverkan som förändringar i sammansättningen har på den genomsnittliga produktiviteten, förvärvsinkomsterna och den enhetsarbetskostnadsbaserade reala effektiva växelkursen, eftersom sektorsvisa förändringar, t.ex. neddragningar i byggsektorn, som har låg arbetsproduktivitet och där lönerna är låga, kan leda till synbarliga ökningarna av den genomsnittliga arbetskraftsproduktiviteten och lönerna, särskilt om kapitalintensiteten skiljer sig mellan olika sektorer.

2010, medan den reala effektiva växelkursen därefter har stabiliserats. Det enhetsarbetskostnadsbaserade måttet visar också att Finland har förlorat mer i kostnadskonkurrenskraft än jämförbara länder. Tyskland har haft en liknande appreciering av den reala effektiva växelkursen, men inverkan på den reala effektiva växelkursen kompenseras av en betydande återhållsamhet på löneområdet och sjunkande relativa enhetsarbetskostnader.

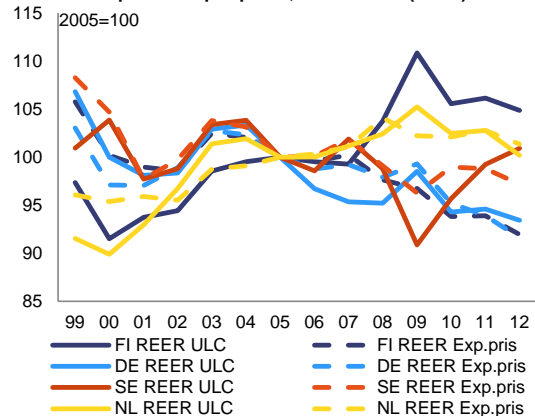
Apprecieringen av den reala effektiva växelkursen baserad på en bredare uppsättning deflater förefaller vara väsentligt mer begränsad. ⁽²⁰⁾ Särskilt sedan 2007 pekar de indikatorer som avser den reala effektiva växelkursen justerad för inflation inte på någon ytterligare försämring (diagram 3.29). ⁽²¹⁾ Diagram 3.30 visar att Finland hade den största skillnaden mellan den enhetsarbetskostnadsbaserade reala effektiva växelkursen och den reala effektiva växelkursen justerad för exportpriser, vilket tyder på att de finska exportörerna i allt högre grad har kompenserat gapet i kostnadskonkurrenskraft genom att justera sina priser och minska sina vinstmarginaler. Att behålla priskonkurrenskraften på kort sikt genom att minska vinstmarginalerna undergräver, såsom beskrevs i avsnitt 3.3.3, företagets kapacitet att investera och minskar därmed konkurrenskraften på längre sikt och bidrar till en ytterligare utläggning av produktionen på entreprenad.

Diagram 3.29: Real effektiv växelkurs (REER) i Finland (index)

Källa: Kommissionens avdelningar

Diagram 3.30: Real effektiv växelkurs (REER) baserad på enhetsarbetskostnad (ULC) respektive exportpriser, valda länder (index)

Källa: Kommissionens avdelningar

⁽²⁰⁾ Detta bekräftas också om man granskar en rad indikatorer på den reala effektiva växelkursen (baserade på grossistpriser, konsumentprisindex, enhetsarbetskostnad och enhetsexportvärde) separat med avseende på Finlands handel inom och utanför euroområdet. (Bayoumi et al., 2011).

⁽²¹⁾ HIKP-baserade reala effektiva växelkurser och reala effektiva växelkurser baserade på enhetsarbetskostnad har ett antal begränsningar när det gäller att mäta konkurrenskraft, eftersom de återspeglar de relativa priserna på konsumtionsvaror som säljs i det egna landet, inklusive skatter och importpriser eller, i det sistnämnda fallet, endast återspeglar en del av arbetskostnaderna, och inte ger uttryck för andra kostnader för insatsvaror och vinstmarginaler. Ett gemensamt problem för konsumentprisindex, BNP-deflater och producentprisindex är att de omfattar såväl produkter som inte handlas som sådana som handlas, vilkas priser kan skilja sig åt över tid på grund av skillnader i sektoriell produktivitetstillväxt.

Alternativa indikatorer baserade på den reala effektiva växelkursen tyder inte på att det finns något konkurrenskraftsgap. I takt med att globala leveranskedjor och produktionsdelning blivit allt viktigare har förändringar av varors relativa priser blivit mindre känsliga för förändringar av relativa faktorpriser. I och med att importerade varor i allt större utsträckning används för export kan det därför hända att konventionella reala effektiva växelkurser är mindre lämpliga för att bedöma priskonkurrenskraften. Såväl den uppgiftsbaserade reala effektiva växelkursen ⁽²²⁾

⁽²²⁾ Den uppgiftsbaserade reala effektiva växelkursen (Bems & Johnson, 2012) omfattar den totala kostnadskonkurrenskraften för ett lands alla olika produktionsfaktorer. Inom denna ram konkurrerar länderna när det gäller tillhandahållande av förädlingsvärde (uppgifter) snarare än produkter. I metoden används

Ruta 3.3: EXPORTFAKTORER I FINLAND

Med hjälp av kvartalsuppgifter för perioden 1995–2012 har de finska exportvolymerna räknats om till real effektiv växelkurs (REER), baserat på enhetsarbetskostnader (ULC), och utländsk efterfrågan (beräknad som handelsvägd efterfrågan hos Finlands viktigaste exportmottagare). Uppskattningen bygger på en felkorrigeringsmodell i det första steget – ett långsiktigt kointegrationssamband med variabler i logaritmer. I det andra steget skattades kortsiktiga elasticiteter med hjälp av variabler i differentialekvationer av första ordningen med användning av felkorrigeringstermen från kointegrationsekvationen. Resultaten stämmer överens med den ekonomiska intuitionen, eftersom de uppskattade koefficienterna för utländsk efterfrågan och REER har rätt förtecken.

Resultaten (se tabell 1) visar att om i) den utländska efterfrågan i Finland ökar med 1 %, så ökar exporten med 0,7 % på kort sikt och 1 % på lång sikt, och ii) Finlands REER ökar (starkare valuta) med 1 %, så minskar exporten med runt 0,1 % på lång sikt (den kortfristiga effekten är inte statistiskt signifikant).

Tabell 1:

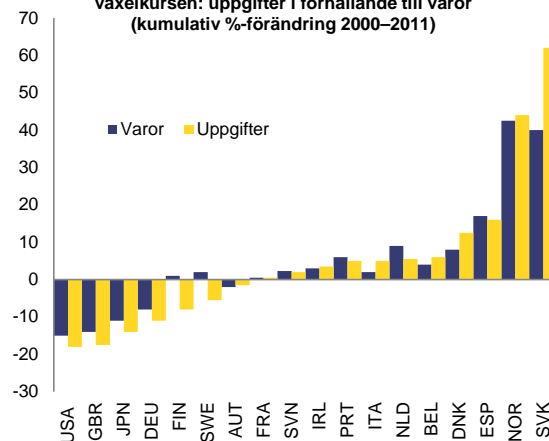
Uppskattad exportekvation för Finland

Elasticiteter på lång sikt		Elasticiteter på kort sikt		
Utländsk efterfrågan	REER	Utländsk efterfrågan	REER	Best.koeff.
0.67*	-0.15*	1.04**	-0.31	0.57

** Signifikans på 1-procentsnivå, * signifikans på 5-procentsnivå
Källa: Kommissionen

som den varubaserade dito ⁽²³⁾ visar att Finlands konkurrenskraftsproblem förefaller vara mindre allvarligt än vad de kostnadsbaserade indikatorerna tyder på (diagram 3.31). En mer allmän slutsats skulle också vara att både ökning eller minskningar av den reala effektiva växelkursen tenderar att dämpas om hänsyn tas till utläggning på entreprenad. Finlands uppgiftsbaserade reala effektiva växelkurs pekar till och med på en svag förbättring av konkurrenskraften, eftersom landets deltagande i de globala värdekedjorna har bidragit till att minska effekterna av de stigande inhemska kostnaderna och eftersom dess konkurrenskraft inte har urholkats på grund av de ökade kostnaderna för importerade produktionsfaktorer från tillväxtekonomier (med högre inflation).

Diagram 3.31: Ändring av den reala effektiva växelkursen: uppgifter i förhållande till varor (kumulativ %-förändring 2000–2011)

Källa: IMF staff

bilateral handel i förädlingsvärde för att skapa vikter och BNP-deflater för att mäta ändringar i relativa priser, eftersom de sammanfattar såväl kapitalkostnader som kostnader för arbetsfaktorer.

⁽²³⁾ Den varubaserade reala effektiva växelkursen (Bayoumi et al., 2013) avspeglar samspelet med utläggning på entreprenad när det gäller att kompensera effekterna av den inhemska inflationen genom att inbegripa ändringar av kostnaden för insatsvaror. I metoden används BNP-deflater för att mäta förändringar i relativa priser och bilateral bruttohandel samt för att mäta det utländska och det inhemska förädlingsvärdets andel i exportvaror i syfte att beräkna vikter.

De indikatorer som grundar sig på den reala effektiva växelkursen förefaller inte vara de viktigaste faktorerna bakom förändringarna i den finska exporten. Av ruta 3 framgår att den utländska efterfrågans utveckling är den främsta drivkraften bakom exportens variationer, medan Finlands reala effektiva växelkurs förklarar ungefär 15 % av de långsiktiga förändringarna. ⁽²⁴⁾

⁽²⁴⁾ Rodriguez et al. (2012) beräknade exportekvationer för tio avancerade ekonomier med hjälp av reala effektiva växelkurser på grundval av enhetsarbetskostnader, löner inom tillverkningsindustrin och BNP-deflater. Resultaten

Även om det verkar som den enhetsarbetskostnadsbaserade reala effektiva växelkursen inte har någon större direkt inverkan på exportdynamiken, har löneökningar påverkat lönsamheten, med motsvarande inverkan på investeringarna.

3.3.2. Arbetskostnader

Den minskade kostnadskonkurrenskraften förklaras i hög grad av stigande priser och produktivtetsjusterade löner inom den sektor som inte är exponerad för internationell handel.

Analysen i detta avsnitt visar också att enhetsarbetskostnadens utveckling inom hela ekonomin döljer stora skillnader mellan enhetsarbetskostnaderna inom exportsektorerna och de icke-exporterande sektorerna. Variationerna i enhetsarbetskostnader förefaller vara större än i jämförbara ekonomier. Skillnaden är inte så tydlig inom tillverkningsindustrin, men är mer framträdande i icke-exporterande sektorer, vilket även lett till högre aggregerade prisnivåer. Till följd av priset effekter från elektronikindustrin tycks också enhetsarbetskostnaden inom tillverkningsindustrin ge en positivare bild än den som följer av arbetskraftskostnader i förhållande till produktionsvärde. Som svar på denna utveckling är det avtal som arbetsmarknadens parter ingått om att begränsa löneökningarna ett positivt tecken, medan det kommer att ta tid att helt korrigera den ackumulerade konkurrenskraftsklyftan.

Finlands förlust av exportmarknadsandelar har sammanfallit med en ökning av enhetsarbetskostnaderna sedan 2009. Fram till 2008 var enhetsarbetskostnadernas tillväxt sett till hela den finska ekonomin långsammare än i jämförbara länder och euroområdet som helhet, om man betraktar Tyskland som ett särfall med landets fortsatt måttliga löneökningar (diagram 3.32). Reallönen per anställd ökade med i genomsnitt 2,1 % per år (endast Sverige hade en liknande tillväxt),

tyder på att även om det finns en långsiktig koppling mellan konkurrenskraftsindikatorer som grundar sig på relativa priser och export förklarar de reala effektiva växelkurserna i de flesta fall klart mindre än 10 % av variationerna i den enskilda exporten, medan världshandeln är den variabel som bäst förklarar exportens utveckling (cirka 80 % – resten förklaras av hur exporten tidigare uppfört sig).

men produktiviteten ökade också snabbare i Finland (diagram 3.33). Trots de relativt dämpade enhetsarbetskostnaderna under perioden före krisen, har Finlands handelsresultat släpat efter i regionen, vilket framhäver arbetskostnadernas förbryllande roll när det gäller att mäta konkurrenskraften. Med början 2008 har dock enhetsarbetskostnaderna i Finland ökat i snabbare takt till följd av högre löner och till följd av en negativ produktivtetsutveckling och en allt snabbare förlust av exportmarknadsandelar.

Diagram 3.32: Enhetsarbetskostnader, valda länder

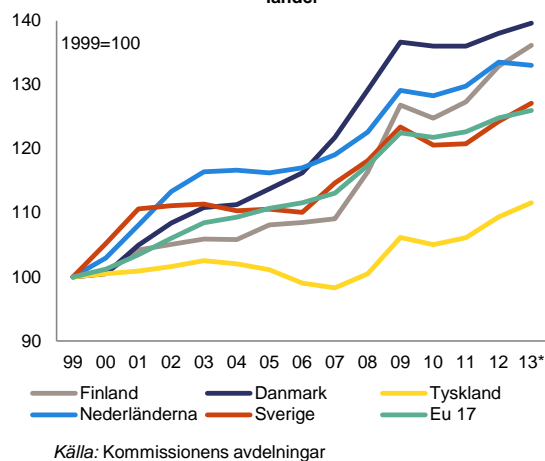
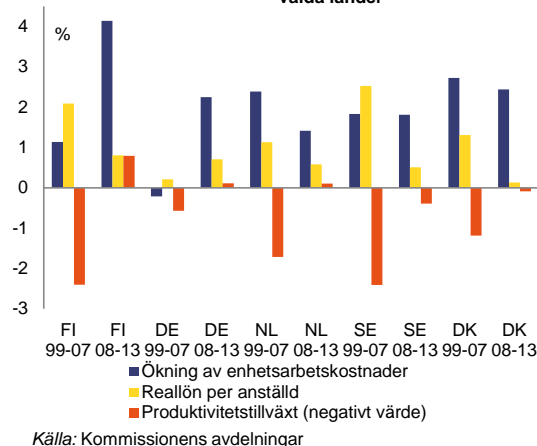
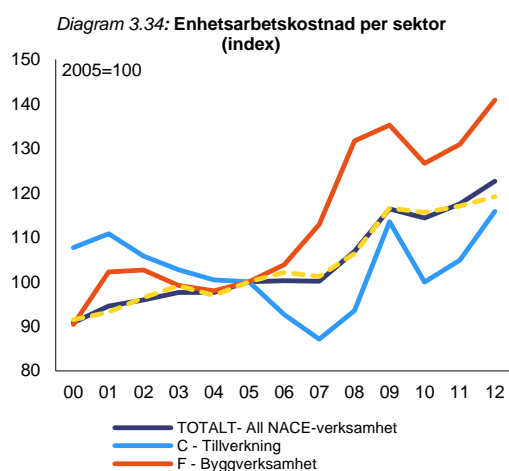

Diagram 3.33: Genomsnittlig enhetsarbetskostnad, reallön och produktivitet, valda länder

Enhetsarbetskostnadens sektoriella utveckling visar på ständigt ökande arbetskostnader för icke-handelsvaror och en begränsad ökning för handelsvaror. Enhetsarbetskostnaderna skiljer sig

mycket åt mellan exportsektorerna och de icke-exporterande sektorerna. Därför bör man vara försiktig med att använda den ackumulerade enhetsarbetskostnaden som indikator på exportens konkurrenskraft (diagram 3.34). De genomsnittliga arbetskraftskostnaderna ökade i samma takt inom exportsektorerna och de icke-exporterande sektorerna i Finland fram till 2008, medan produktivitetstillväxten inom tillverkningsindustrin var betydligt högre än produktivitetstillväxten inom sektorer som är mer skyddade från internationell konkurrens, t.ex. tjänste- och byggsektorn. Sedan 2008 har ökningen av arbetskraftskostnaderna dämpats inom de flesta sektorer, men de växte fortfarande snabbare inom de icke-exporterande sektorerna. Även om variationerna i enhetsarbetskostnader förefaller vara större än i jämförbara ekonomier är skillnaden inte så tydlig inom tillverkningsindustrin, men är mer uttalad i sektorer som inte är exponerade för internationell handel

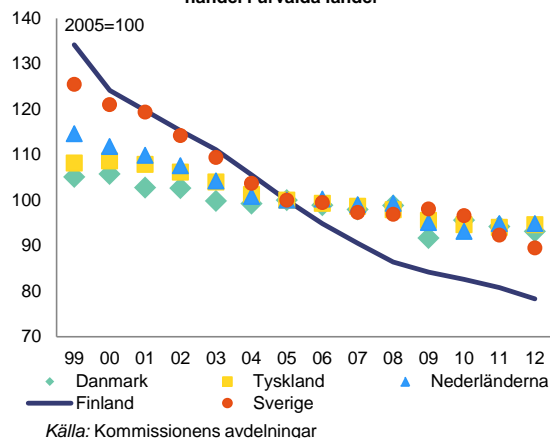

Källa: Kommissionens avdelningar

De ökande enhetsarbetskostnaderna är nära kopplade till prisökningar i de finska icke-exporterande sektorerna. En alternativ uppdelning av enhetsarbetskostnaderna visar att förlusterna i konkurrenskraft ur kostnadshänseende i stor utsträckning beror på prisökningar i icke-exporterande sektorer. Det påverkar bara exportsektorerna indirekt genom stigande insatspriser och tryck på högre löner på en snävare arbetsmarknad (se ruta 4). Mer allmänt har det relativa priset på varor i exportsektorerna i förhållande till dem som inte är exponerade för

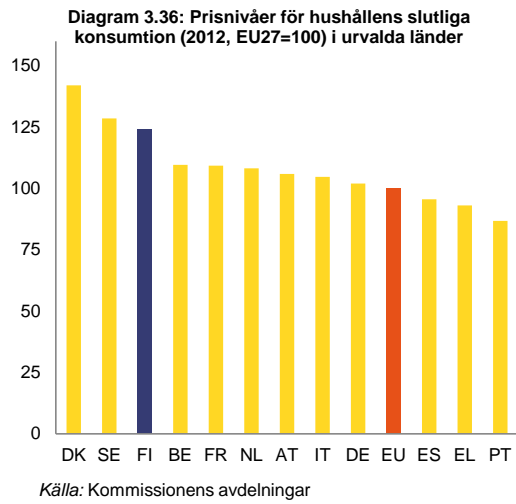
internationell handel minskat betydligt över tiden i Finland, och nått sin lägsta nivå bland jämförbara länder (diagram 3.35). Före finanskrisen uppvägdes det negativa bidrag som lönerna utgjorde av enhetsarbetskostnaderna i finsk tillverkningsindustri (-0,8 % per år) av en mer negativ prisutveckling (-2,4 % per år), vilket tyder på att företagen har gått från att anpassakostnadsvinster till prisjusteringar genom att minska sina vinstmarginaler. Denna utveckling belyser att Finland har haft begränsade priskonkurrensförluster i exportsektorerna, eftersom exportörerna vanligtvis är de som måste anpassa sig till exogena variabler vad gäller prissättningen på den internationella marknaden och då de fortsatte att vara relativt isolerade från de inhemska efterfrågestyrda prisökningarna.

Diagram 3.35: Prisindex för bruttofärdlingsvärde i sektorer som är exponerade för internationell handel i urvalda länder

Den svaga konkurrensen i icke-exporterande sektorer leder till höga priser, vilket förvärrar urholkningen av konkurrenskraften i förhållande till omvärlden. Prisnivån i Finland är bland de högsta i euroområdet (se diagram 3.36). Nivån speglar de höga priserna i de icke-exporterande sektorerna (arbetskraftsintensiva) i förhållande till dem i exportsektorerna (kapitalintensiva), vilken tenderar att vara jämförbar bland länder med frihandel med varor. Vad gäller kärninflation har Finland sämre resultat än grannländerna och genomsnittet i euroområdet, också när man utesluter volatila energipriser och säsongsbundna livsmedelspriser. Detta speglar en relativt svag konkurrens. Ökad konkurrens skulle kunna sänka både finska företags

produktionskostnader och prispålägg, och leda till en lägre prisnivå.

Ruta 3.4: NEDBRYTNING AV ENHETSARBETSKOSTNADEN I KOSTNADS- OCH PRISKOMPONENTER

Den traditionella nedbrytningen av enhetsarbetskostnadsutvecklingen visar effekten av ändrade nominella löner och ändrad arbetsproduktivitet. En alternativ metod (Felipe och Kumar (2011)) bryter i stället ner enhetsarbetskostnadens konkurrens-effekt i en kostnads-komponent – arbetskraftskostnadens andel uttryckt i nominellt förädlingsvärde – och en priskomponent – förädlingsvärdespriset.

Tabell 1 visar de genomsnittliga årliga tillväxtsiffrorna för de olika ULC-komponenterna 1999–2007 och 2008–2012 fördelade på en rad viktiga sektorer. Enhetsarbetskostnadens ökning under de båda perioderna beror främst på prisutvecklingen i samtliga undersökta länder med störst inverkan från förädlingsvärdets prisutveckling i den tredje sektorn. Skillnaderna mellan förädlingsvärdets prisutveckling i handelssektorn och den tredje sektorn är avsevärt större i Finland än i grannländerna under det gånga årtiondet. I byggsektorn, sektorn för konsult- och stödtjänster och i den offentliga förvaltningen (inklusive sociala tjänster och hälso- och sjukvårdstjänster) ökade priserna mycket, medan förädlingsvärdespriserna i tillverkningsindustrin minskade mer i Finland än i jämförbara länder (i genomsnitt -1,7 % om året 1999–2012, bara Sverige hade ett negativt års-genomsnitt på -1,3 %). Det betyder att en ökning av den totala enhetsarbetskostnaden inte nödvändigtvis leder till att exportföretagens konkurrenskraft minskar utan också kan vara ett tecken på ökande inhemsk efterfrågan före krisen. Lönerna uttryckta i totalt nominellt förädlingsvärde var fortsatt mer eller mindre konstanta i de undersökta länderna 1999–2007 utom i Tyskland, där en återhållsam löneutveckling hade en tydligt positiv effekt på företagets lönsamhet. Analysen visar också att den högre enhetsarbetskostnaden i Finlands exportsektor sedan 2008 snarare beror på ett betydligt lägre förädlingsvärde i tillverkningsindustrin (-30,6 % 2008–2012) än på löneökningar.

Tabell 1:

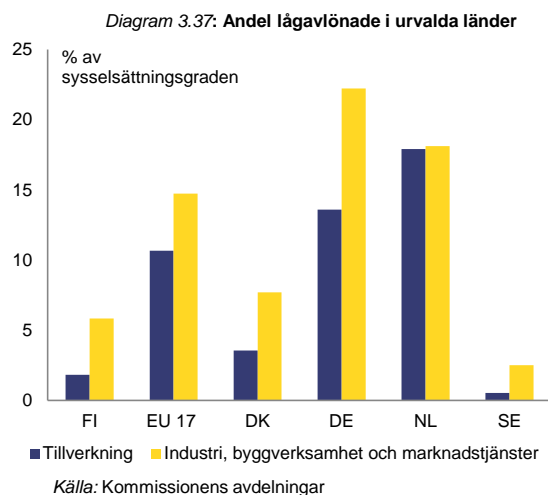
Nedbrytning av enhetsarbetskostnad/sektor i löneandel och förädlingsvärde, valda länder (genomsnittl. ökning/år)

Lönens andel av förädlingsvärdet

	Danmark		Tyskland		Nederländerna		Finland		Sverige	
	1999-07	2008-12	1999-07	2008-12	1999-07	2008-12	1999-07	2008-12	1999-07	2008-12
Totalt – alla Nace-näringsgrenar	0.3	-0.2	-1.1	1.1	-0.5	0.8	-0.2	2.2	0.2	0.0
Tillverkning	0.2	0.8	-1.8	0.8	-1.3	0.7	-0.8	7.5	-0.2	0.9
Bygg	1.0	0.5	-1.1	-1.4	-1.6	1.9	-0.8	3.1	-0.5	2.0
Parti- och detaljhandel, transport, inkvartering	0.2	0.6	-1.4	3.0	-0.1	2.4	0.1	1.2	-0.7	0.6
Finans- och försäkringsverksamhet	0.0	-4.1	2.6	0.3	1.3	-6.9	-1.2	7.9	4.4	-4.0
Fastighetsverksamhet	3.6	-1.3	-2.2	-0.7	0.9	7.4	-0.3	-0.7	3.3	-0.1
Konsult-, förvaltnings- och stödtjänster	1.6	-1.4	0.8	5.0	0.1	2.0	0.1	1.3	-0.2	1.0
Offentliga sektorns tjänster	0.2	0.1	-0.6	0.0	-0.2	-0.4	-0.1	0.0	-0.1	-1.0
Förädlingsvärdespriser										
	Danmark		Tyskland		Nederländerna		Finland		Sverige	
	1999-07	2008-12	1999-07	2008-12	1999-07	2008-12	1999-07	2008-12	1999-07	2008-12
Totalt – alla Nace-näringsgrenar	2.7	2.7	0.5	1.1	2.9	1.1	1.6	2.1	1.7	1.7
Tillverkning	1.5	-0.9	-0.2	1.1	1.0	0.8	-2.4	-0.6	-1.8	-0.6
Bygg	4.6	1.2	1.5	3.9	5.2	1.8	5.3	1.6	5.7	4.7
Parti- och detaljhandel, transport, inkvartering	2.1	2.9	0.0	0.3	1.0	0.2	1.0	1.8	1.7	1.4
Finans- och försäkringsverksamhet	-1.7	7.3	0.9	-0.4	1.3	10.0	3.4	-1.0	-2.2	3.0
Fastighetsverksamhet	4.2	2.7	0.8	0.9	4.5	-5.4	3.5	3.8	3.0	1.5
Konsult-, förvaltnings- och stödtjänster	4.7	2.2	0.9	1.2	4.1	0.9	5.2	3.9	3.2	1.6
Offentliga sektorns tjänster	3.3	3.1	1.2	1.9	4.6	1.7	5.4	5.1	4.9	2.8
Enhetsarbetskostnader										
	Danmark		Tyskland		Nederländerna		Finland		Sverige	
	1999-07	2008-12	1999-07	2008-12	1999-07	2008-12	1999-07	2008-12	1999-07	2008-12
Totalt – alla Nace-näringsgrenar	3.0	2.5	-0.6	2.3	2.4	1.9	1.3	4.3	1.9	1.7
Tillverkning	1.7	-0.1	-2.0	2.0	-0.3	1.4	-3.2	6.9	-2.0	0.3
Bygg	5.6	1.6	0.3	2.5	3.6	3.6	4.5	4.7	5.2	6.7
Parti- och detaljhandel, transport, inkvartering	2.3	3.5	-1.4	3.3	0.8	2.6	1.1	3.0	1.0	2.0
Finans- och försäkringsverksamhet	-1.6	3.3	3.5	-0.1	2.5	3.1	2.1	6.9	2.2	-1.0
Fastighetsverksamhet	7.8	1.4	-1.4	0.2	5.4	1.9	3.3	3.1	6.2	1.4
Konsult-, förvaltnings- och stödtjänster	6.3	0.8	1.7	6.2	4.2	2.9	5.3	5.2	3.0	2.6
Offentliga sektorns tjänster	3.4	3.2	0.6	1.9	4.3	1.4	5.3	5.1	4.8	1.8

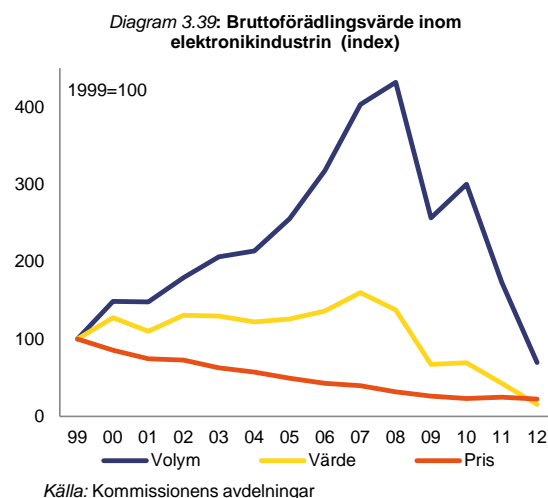
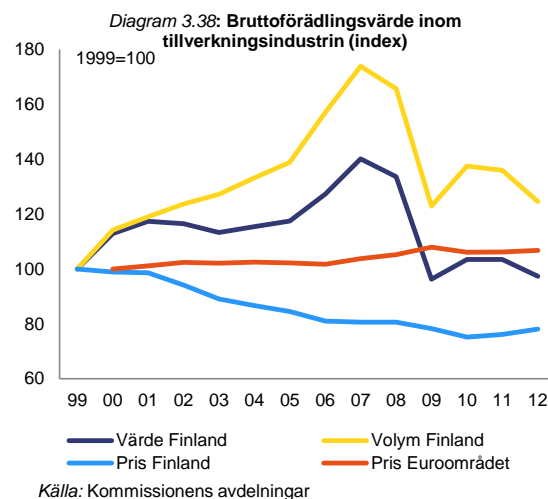
Källa: Kommissionen

Liten lönespridning kan bidra till höga prisnivåer i Finland. En mer jämlik lönefördelning (dvs. låglönespridning) speglar i regel mindre differentiering mellan arbetstagarnas kvalifikationsnivåer och tycks åtföljas av högre priser. Både Finland och Sverige har en mycket låg andel lågavlönade arbetstagare (diagram 3.37), som tillsammans med en relativt hög arbetslöshet bland lågkvalificerad arbetstagare medför höga priser inom den del av tjänstesektorn som inte kräver högkvalificerade arbetstagare. Liten lönespridning kan inverka negativt på produktiviteten för högkvalificerade arbetstagare och kan i kombination med bättre arbetsförhållanden inom den offentliga sektorn avskräcka kvalificerade arbetstagare från att söka arbete inom den privata sektorn (Mahy et al., 2011).

Utvecklingen av enhetsarbetskostnaderna inom tillverkningsindustrin snedvrids genom prisseffekter inom elektronikindustrin. Åtgärder för att förbättra konkurrenskraften som baseras på enhetsarbetskostnader inom tillverkningsindustrin är ganska svåra att tolka samtidigt som det förekommer stora skillnader i de industriella strukturerna mellan länderna eller skillnader i priser inom olika sektorer. Det nominella förädlingsvärdet inom tillverkningssektorn minskade gradvis i förhållande till produktionsvolymen främst på grund av en mycket svag prisutveckling i den finska industrin. Diagram 3.38 visar att priserna inom tillverkningsindustrin har sjunkit med 20 % i Finland sedan 2000, medan

de ökat något i euroområdet. Därför ligger förädlingsvärdet inom tillverkningsindustrin under 1999 års nivå, vilket är en unik situation för Finland bland jämförbara länder. Med tanke på hur viktig elektroniksektorn är för den finska industrin hade prisutvecklingen i detta segment en särskilt stark inverkan på den totala tillverkningssektorn (se diagram 3.39). Enhetsarbetskostnaderna inom tillverkningsindustrin började därför gradvis sjunka i Finland fram till 2008 i linje med den uppenbarligen starkare produktions- och produktivitetstillväxten i en situation med sjunkande priser.

Ruta 3.5: FINLANDS NYA ARBETSMARKNADSAVTAL

I Finland förhandlas löneavtalen fram av arbetsmarknadens parter, medan staten spelar en underordnad roll. Staten kan bara ge råd, tillhandahålla forskning och ge vissa incitament för att nå önskat resultat. Det finns heller inga regler som säger hur och på vilken nivå (centralt eller branschvis) ett avtal ska ingås. I augusti 2013 enades de centrala arbetsmarknadsorganisationerna om ett preliminärt sysselsättnings- och tillväxtavtal som trädde i kraft i oktober 2013. Förutom löner tar avtalet också upp skattefrågor och pensionsreformen.

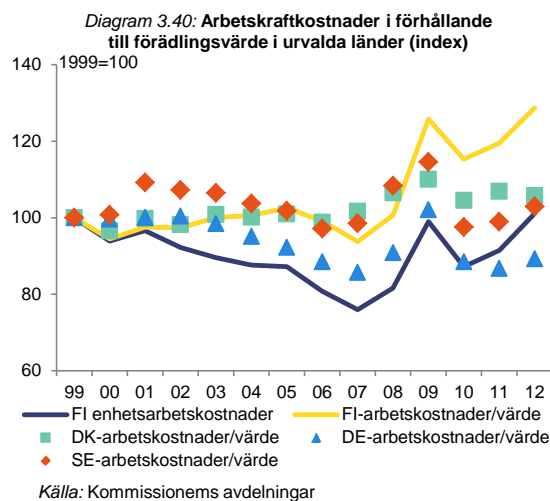
Man har enats om mycket återhållsamma löneökningar åtminstone fram till 2014–2015. Den första löneökningen (20 euro i månaden oberoende av grundlön) ska enligt avtalet genomföras i mitten av 2014. En andra ökning på 0,4 % på grundlönen planeras tolv månader därefter. Båda ökningarna berör alla delar av ekonomin, inklusive den offentliga sektorn. Löneeffekten per arbetstagare, inklusive löneglidning, uppskattas bli en ökning på 1,4 % under de båda åren. Detta ska jämföras med löneökningarna enligt det gamla avtalet på 3,5 % respektive 2,4 % 2012 och 2013 (uppskattningar). Arbetsmarknadens parter enades också om att mötas igen i juni 2015 för att diskutera det allmänna ekonomiska läget, strukturreformer, situationen på arbetsmarknaden, export, konkurrenskraft och andra faktorer. Parterna kan fram till juni 2015 enas om att förlänga avtalet med två år.

För att minska effekten på reallönerna ska arbetslöshetsförsäkringsavgiften sänkas från 0,6 % till 0,5 % 2014. Däremot kommer arbetspensionsavgiften att öka i enlighet med tidigare avtal (från 22,8 % 2013 till 23,6 % 2014, 24,0 % 2015 och 24,4 % 2016). Dessutom underlättas korttidsanställning.

Arbetsmarknadens parter enades också om att se över det nuvarande förhandlingssystemet fram till slutet av 2014. Framst vill man titta på kollektivavtalens bindande karaktär, avtalens efterlevnad och påföljder om någon part inte följer ett avtal. Man vill också undersöka hur man kan förbättra förfarandena för medling och lösning av meningsskiljaktigheter och hur man kan öka lönerna i de branscher som inte omfattas av något avtal.

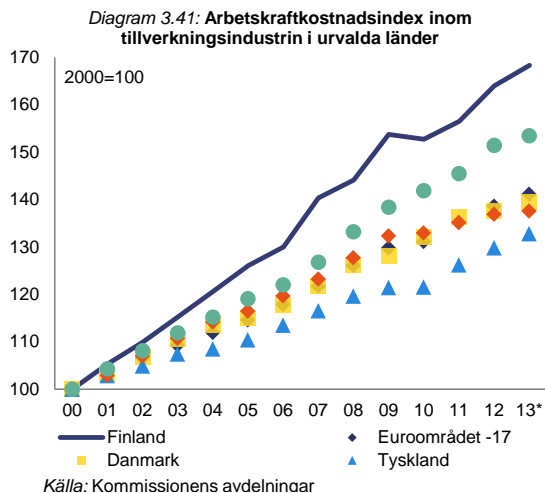
Bilden av enhetsarbetskostnaderna inom tillverkningsindustrin är ljusare än löneökningarna i förhållande till produktionsvärdet ⁽²⁵⁾. När de mäts i förhållande till produktionsvärdet för att ta hänsyn till den kostnadsstruktur och de lönsamhetsvillkor som gäller i tillverkningsföretagen, förblev arbetskraftskostnaderna oförändrade i Finland under perioden före finanskrisen. Bara Sverige registrerade högre nivåer (diagram 3.40). Efter 2008 expanderade indikatorn för arbetskraftskostnaden kraftigt (med mer än 25 % under 2008–2012), och nådde därmed den högsta nivån i regionen. Dessutom förefaller dessa tendenser bekräftas av utvecklingen i arbetskraftskostnadsindex i tillverkningsindustrin ⁽²⁶⁾, som visar att Finland ligger över genomsnittet

i euroområdet med mer än 25 procentenheter under 2000–2013 (tredje kvartalet) (diagram 3.41).

⁽²⁵⁾ Eftersom indikatorn för enhetsarbetskostnader bygger på produktionsvolymen, återspeglar den inte det minskade produktionsvärdet till följd av sjunkande exportpriser i tillverkningsindustrin.

⁽²⁶⁾ Arbetskraftskostnadsindex mäter förändringar i den genomsnittliga arbetskraftskostnaden per arbetad timme (Eurostat).

Det nya arbetsmarknadsavtalet i Finland kan utgöra ett viktigt steg för att återupprätta konkurrenskraften ur kostnadshänseende. I det senaste trepartsavtalet fastställs måttliga löneökningar. Avtalet trädde i kraft i oktober 2013 och kommer att gälla under två år (se ruta 5). Löneökningarna tros mattas av från nuvarande nivå på 2,4 % till cirka 1,6 % under åren 2014–2015. Enligt höstprognosen begränsas ökningen i enhetsarbetskostnaderna genom avtalet till 0,4 % under 2015 (från en ökning på 3,7 % år 2012), samtidigt som produktivitetsökningen antas uppgå till 1,3 %. Nuvarande lönebildning innebär att industrier som uppvisar en produktivitetstillväxt under genomsnittet kan ha kommit under press på grund av den relativt högre ökningen av arbetskraftskostnaderna. I löneavtalen tas inte uttryckligen hänsyn till sektoriell produktivitetstillväxt för att effektivt hejda ökande arbetskraftskostnader. Dessutom är nuvarande löneavtalsperiod på 25 månader relativt lång med hänsyn till de anpassningar som kan komma att krävas i samband med en oväntad utveckling av konjunktur- och konkurrenskraftförhållandena. En översyn löneförhandlingssystemet behövs också. Det kan därför ta årtal för Finland att återfå konkurrenskraften ur kostnadshänseende i förhållande till sina handelsparter efter de beslut om löneökningar för 2008–2009 som fattades just före den ekonomiska krisen.

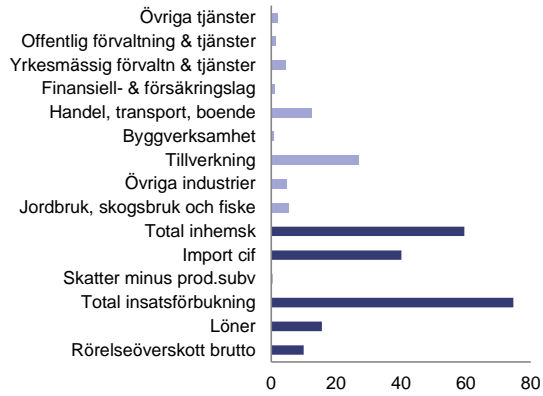
3.3.3. Andra kostnadskomponenter och vinstmarginaler

På senare år har finska exportörer kunnat upprätthålla priskonkurrenskraftsförmågan främst genom att pressa sina vinstmarginaler.

Såsom belystes ovan ökar lönekostnadernas andel av tillverkningsindustrins produktion, men konkurrenskraften ur kostnadshänseende undermineras också av andra faktorer som beskrivs i detta avsnitt. Hög energiintensitet och energiimport utsätter Finland för prischocker som påverkar industrins konkurrenskraftsförmåga. Exportindustrin upplever också ett växande kostnadstryck från priserna på insatsvaror, medan en ogynnsam utveckling av slutpriserna förvärrar kostnadseffekterna. Tillverkningsindustrins svaga lönsamhet återhämtade sig inte efter finanskrisen, vilket begränsar dess förmåga att investera och skapa arbetstillfällen. Om lönsamheten kan återställas inom exportsektorerna, skulle det kunna hjälpa företagen att öka sina investeringar och förbättra sin konkurrenskraft på andra områden än priskonkurrensförmågan.

Samtidigt som arbetskraftskostnaderna stiger, upplever exportindustrin också ett växande kostnadstryck från insatsvaror. Enligt Finlands input-outputtabeller är andelen insatsvaror och tjänster i tillverkningsproduktionen stor, med cirka 75 %. Hög insatsförbrukning och lågt förädlingsvärde kan tyda på att arbetskraftskostnaderna inom tillverkningsindustrin relativt sett är mindre relevanta för prisbildningen för slutprodukter inom sektorn. Mer än en tredjedel av insatsvarorna i tillverkningsindustrin kommer från inhemska industrier och cirka 40 % från import (se diagram 3.42 och ruta 2). Som tidigare konstaterats påverkade de försämrade handelsvillkoren de finska exportörernas konkurrenskraft ur kostnadshänseende. Energikostnaderna spelar en viktig roll i denna utveckling (se ruta 6).

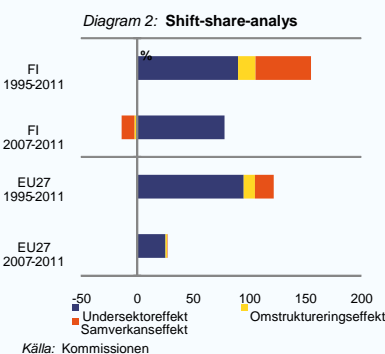
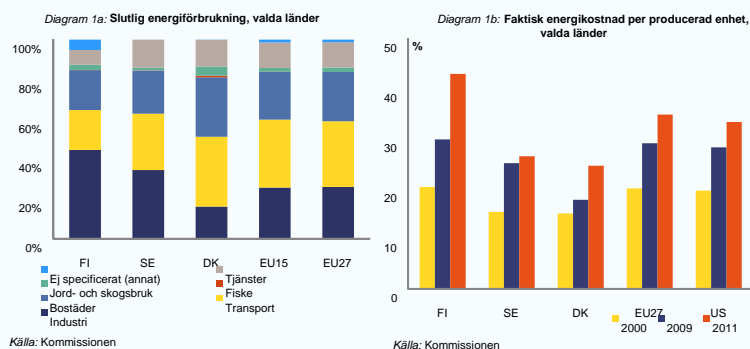
Diagram 3.42: Kostnadsstruktur i tillverkningsindustrin i % av produktionsvärdet (baspriser, 2010)

Källa: Kommissionens avdelningar

Ruta 3.6: ENERGIKOSTNADER I FINLAND

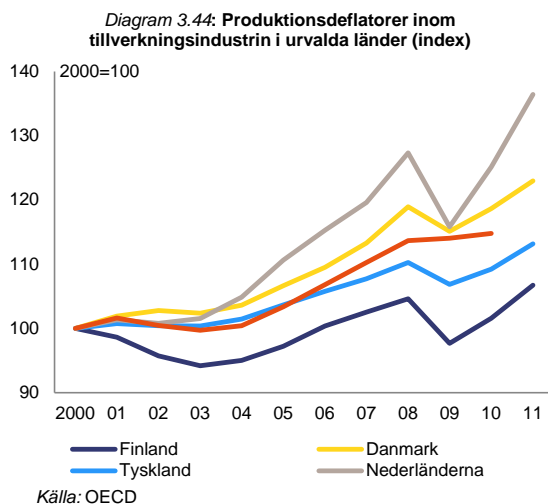
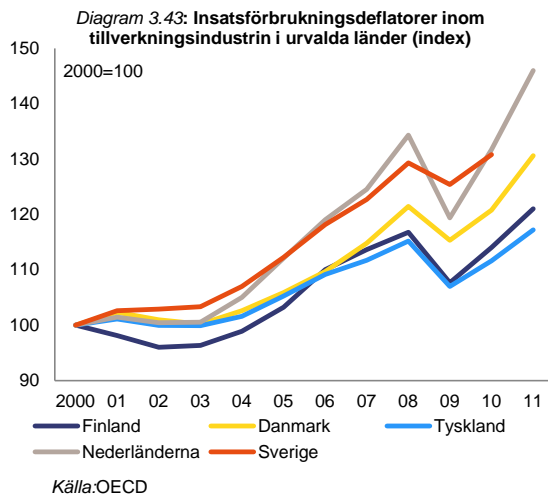
Den finska ekonomin tillhör euroområdets mest energiintensiva. Energiintensiteten minskade visserligen i genomsnitt med 1,2 % om året mellan 2001 och 2011, men det är den långsammaste förbättringstakten bland de nordiska länderna. Finlands höga energiintensitet beror på industrin som står för 45 % av landets slutliga energiförbrukning. I Sverige är motsvarande siffra 35 % och i Danmark 16 % (se diagram 1a). Några av de tillverkningsindustrier som står för den största energiförbrukningen i Finland (t.ex. trä-, metall- och kemiindustrierna) uppvisar också en mycket högre energiintensitet än jämförbara industrier i de andra nordiska länderna. En närmare granskning visar att de energiintensiva industrisektorerna har ökat sin energiintensitet under det senaste årtiondet (se diagram 1b).

Den faktiska energikostnaden per producerad enhet (RUEC) är högre i Finland än i de andra nordiska länderna, och det är slående hur mycket kostnaden ökade 2009–2011 jämfört med EU i övrigt. En shift-share-analys visar att tillverkningsindustrierna med hög energikostnad har ökat sin andel under referensperioden och fått RUEC att skjuta i höjden. Omstruktureringseffekten hade däremot en liten negativ effekt på energikostnadsökningen 2007–2011, vilket antyder att en rad sektorer med hög energikostnad har

Den ogynnsamma utvecklingen av slutpriserna för exportindustrin förvärrar kostnadseffekterna. Priset på insatsförbrukning i den finska tillverkningsindustrin ökade med 21 % under 2000–2011 i linje med utvecklingen i regionen. Producentpriserna ökade dock bara med 7 % under samma period, vilket är betydligt lägre än i jämförbara länder (se diagram 3.43–3.44). Denna situation avspeglas också i den reala effektiva växlingskursens utveckling på grundval av exportpriserna, som visar att finska företag är de som i högst grad har kompenserat försämringen av konkurrenskraften ur kostnadshänseende bland jämförbara länder i regionen genom att justera

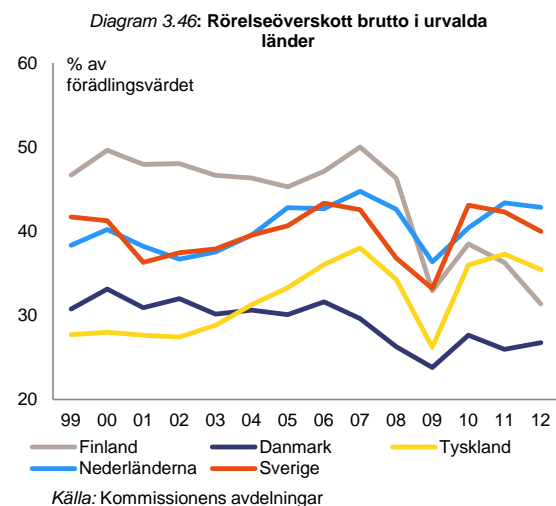
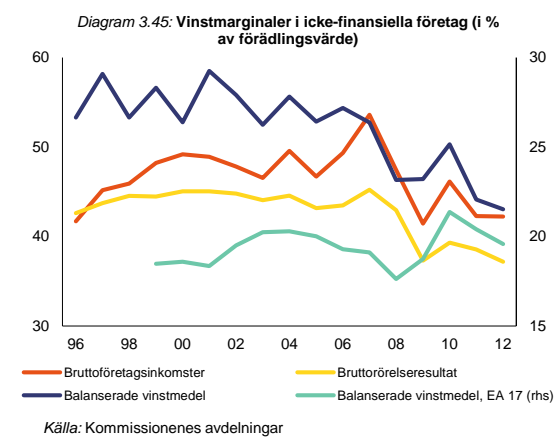
priserna och krympa sina vinstmarginaler. Som anges ovan, spelade också elektronikindustrin en roll i denna utveckling genom att halvera produktionspriset under det senaste decenniet.

Utvecklingen av de finska företagens rörelseöverskott brutto har sedan 2008 varit nedåtgående. Vinstmarginalerna i den finska ekonomin, mätt som företagarkinomster och rörelseöverskott brutto som andel av bruttoförädlingsvärdet, har minskat avsevärt sedan 2008 efter att ha varit oförändrade under perioden före finanskrisen (diagram 3.45) ⁽²⁷⁾. Lönsamheten sjönk särskilt under 2008 och 2009 till följd av den globala konjunkturedgången och återhämtade sig dessutom sämre i Finland än i jämförbara länder. Skillnader i lönsamhet mellan olika sektorer kan till stor del förklaras av sektorsspecifik

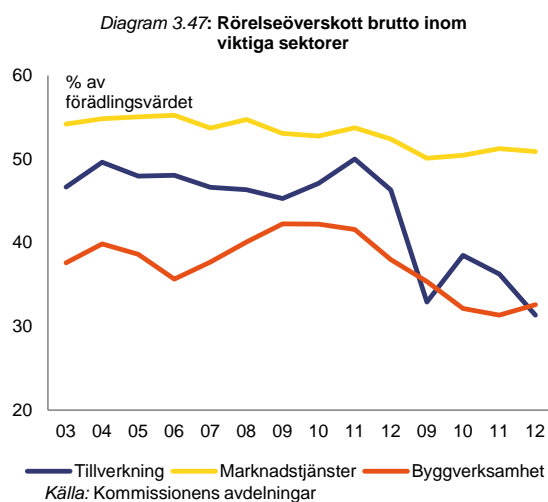
⁽²⁷⁾ Omstrukturering inom traditionella exportsektorer, lägre exportpriser och högre arbetskraftskostnader är bland de faktorer som ligger till grund för denna utveckling.

kapitalintensitet och tekniska framsteg. Däremot pekar förändringar i lönsamheten över tid på den relativa styrkan hos företag inom olika sektorer. Den försämrade lönsamheten speglar olika trender bland sektorerna på senare år. Diagram 3.46 visar att den samlade nedgången i rörelseöverskotten drivs av tillverkningsindustrins urholkade lönsamhet, medan byggsektorn och marknadstjänster visar tecken på återhämtning.

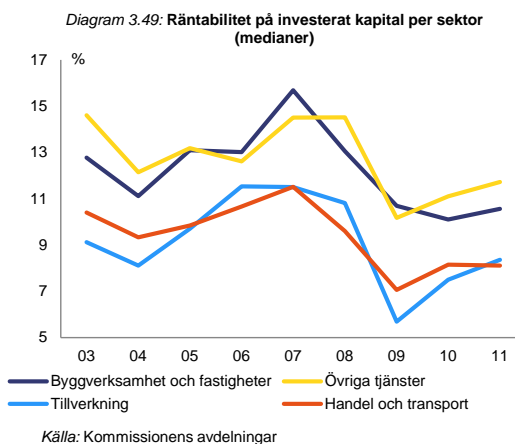
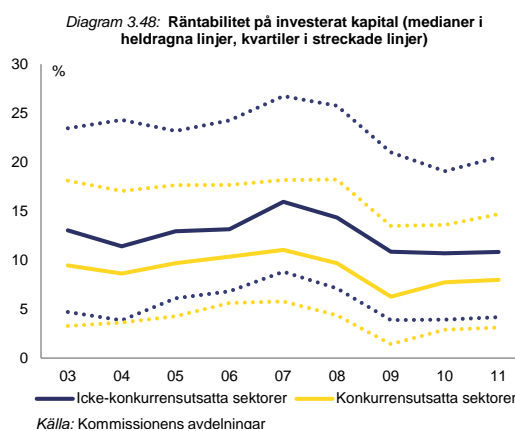
Den sjunkande lönsamheten inom tillverkningsindustrin påverkar ekonomins allmänna konkurrenskraft. Rörelseöverskotten inom tillverkningsindustrin har minskat väsentligt sedan 2008, eftersom företagen inte förmådde föra över de ökade produktionskostnaderna till en prisanpassning (se diagram 3.47). Detta tyder på att finska industrier har kunnat hålla priskonkurrenskraftsförmågan uppe huvudsakligen

genom att pressa vinstmarginalerna, som i sin tur har begränsat deras ekonomiska förmåga och incitament att investera. Det öppna produktionsgapet förväntas pressa ned reallönerna och återställa lönsamheten över tid, men justeringen kan komma att ta längre tid på grund av den förväntade låga inflationen. Finland kan visserligen uppväga förluster i konkurrenskraft ur kostnadshänseende med vinster i den del av konkurrenskraften som inte avser kostnadskonkurrens, men förlusterna i konkurrenskraft ur kostnadshänseende och den påföljande låga lönsamheten underminerar företagets förmåga att investera i andra områden än pridfaktorer (t.ex. innovation), som nära förbinder de två typerna av konkurrenskraft.

Uppgifter om lönsamhet på företagsnivå kan också tyda på att det finns ofullkomligt fungerande produktmarknader i Finland. Före finanskrisen låg lönsamheten vad gäller räntabiliteten på investerat kapital för företag i icke-exporterande sektorer högre än den för företag i exportsektorer i Finland (detsamma gällde i Frankrike, Spanien, Grekland och Portugal), men inte i Tyskland. Lönsamheten i icke-finansiella finska företag både i icke-exporterande sektorer och exportsektorer sjönk under 2008–2009 i linje med utvecklingen i andra länder i euroområdet och återhämtade sig inte därefter (se diagram 3.48–3.49). Däremot sjönk lönsamheten i Tyskland bara tillfälligt under 2008–2009, medan den redan under 2011 översteg nivåerna före krisen. Ännu viktigare var att lönsamheten generellt minskade

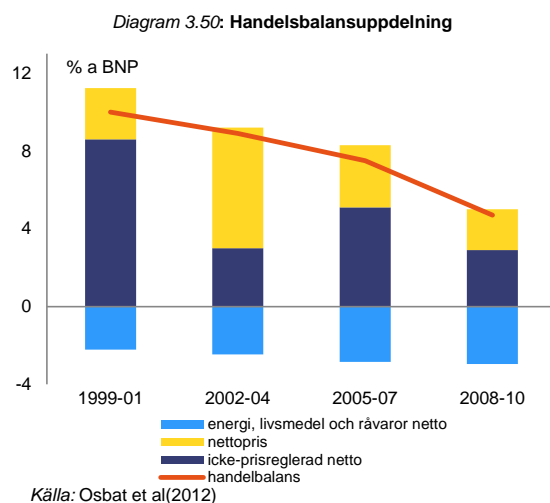
mer i icke-exporterande sektorer, medan den under den ekonomiska nedgången tenderade att upprätthållas något bättre i exportsektorerna. En omkastning av den relativa lönsamheten till förmån för exportsektorerna inträffade i merparten av de övervakade länderna i euroområdet, medan gapet bara marginellt minskade i Finland. Detta tyder på möjliga stelheter på produktmarknaden som hindrar anpassningsprocessen.

3.4. KONKURRENSKRAFT PÅ ANDRA OMRÅDEN PRISKONKURRENSFÖRMÅGAN ÄN

Även om konkurrenskraften ur kostnadshänseende är en bidragande faktor, förefaller det försämrade handelsresultatet främst bero på förlusten av konkurrenskraft på andra områden än priskonkurrensförmågan. Enligt vad som angavs i tidigare avsnitt fortsatte de

finska exportpriserna att vara konkurrenskraftiga trots förlusten i konkurrenskraft ur kostnadshänseende jämfört med utvecklingen i jämförbara länder, vilket tyder på att det dåliga exportresultatet snarare kan förklaras av kvalitetsrelaterade faktorer. Tillgängliga uppskattningar baserade på uppdelade produktuppgifter särskiljer de separata effekterna av de beståndsdelar som är prisbaserade eller inte i Finlands handelsbalans (se diagram 3.50). Den försämrade handelsbalansen under det senaste årtiondet verkar då framför allt drivas av andra faktorer än priser, medan förändringar i nettopris och nettoenergikomponenter spelade en mindre viktig roll.

Finland är globalt sett en av de mest konkurrenskraftiga ekonomierna och ett av de länder som spenderar mest på forskning och utveckling. Finlands konkurrenskraftsförmåga ligger på tredje plats i det globala konkurrenskraftsindexet för 2013–2014 och kan också jämföras med andra innovationsdrivna ekonomier med hjälp av indikatorer om företagervänlighet. Landet anses vara världsledande inom institutionell organisation, hälso- och sjukvård, utbildning och innovation. Finlands finansmarknader och näringslivet i stort är också mycket välutvecklade (se diagram 3.51). Däremot fungerar den makroekonomiska miljön och arbets- och produktmarknaderna något sämre. Finlands totala utgifter för forskning och utveckling (FoU) som andel av landets BNP är däremot de högsta i EU.

Diagram 3.51: Globalt konkurrenskraftsindex

Källa: Världsbanken

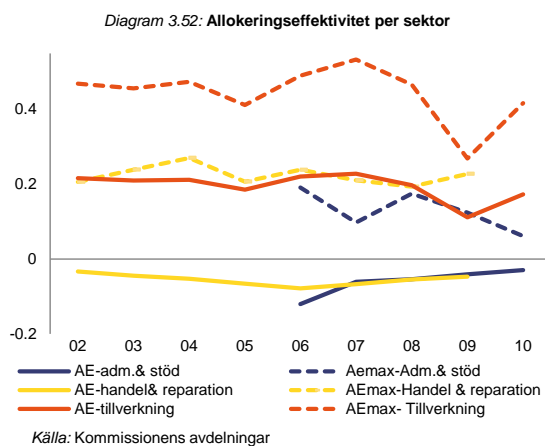
Samverkan mellan olika faktorer kan bidra till att förklara den uppenbara paradoxen att en konkurrenskraftig och innovativ ekonomi förlorar exportmarknadsandelar i rekordfart.

Den senaste tidens långsamma produktivetsökning i Finland illustrerar vikten av fokusering på konkurrenskraft på andra områden än priskonkurrensförmågan (se ruta 1). Den stagnerande totala faktorproduktiviteten verkar inte bara vara relaterad till bristen på konkurrens. Den kan också bero på att många finska företag inte klarar av att växa och bli aktörer på världsmarknaden. Den begränsade allokeringseffektiviteten i icke-exporterande sektorer, mindre effektiva FoU-utgifter och särskilt små och medelstora företags lägre kapacitet att utveckla exportverksamhet, produkternas kvalitet samt bristen på investeringar i tillverkning finns med bland de underliggande faktorer granskats i detta avsnitt.

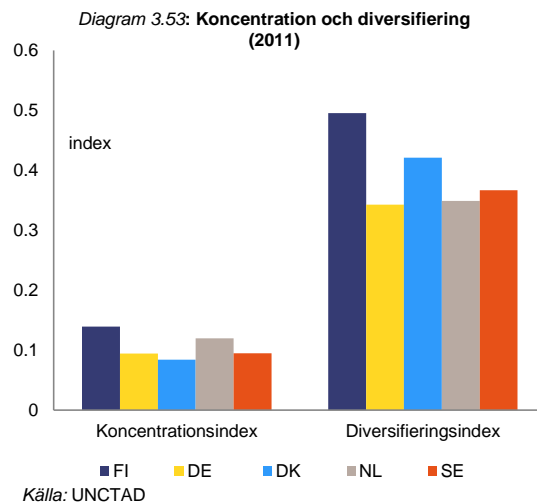
Den svaga konkurrensen i icke-exporterande sektorer hindrar en effektiv allokering inom sektorerna.

Uppskattningar av allokeringseffektiviteten tyder på att resurserna inte allokeras på ett effektivt sätt inom merparten av finska tjänster och att vissa faktorer (som överdriven reglering eller vinstmaximering) sätter konkurrensen ur spel (se diagram 3.52). OECD:s bedömning av produktmarknadsreglering för 2013 lyfter också fram den relativt höga regleringsnivån jämfört med andra länder i euroområdet inom transport, energi, detaljhandel och posttjänster. Medan man på senare åren till viss del lyckats med

att öka konkurrensen i finska nätindustrier, har förbättringarna ändå varit långsammare än i andra länder i euroområdet, vilket till stor del speglar en hög andel offentligt ägande inom transportsektorn och samhällsnyttiga tjänster.

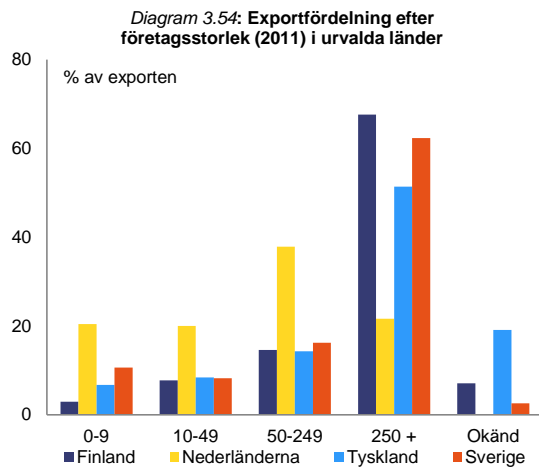

Ett begränsat antal stora exportföretag med ett snävt produktutbud bidrog till Finlands svaga exportresultat. Företagens storlek är av avgörande betydelse för att kunna inleda exportverksamhet, eftersom storföretagen vanligtvis kan göra de investeringar som krävs för att ta sig in på utländska marknader. Men om exporten är koncentrerad till ett fåtal stora handelsföretag kan det också leda till problem. Elektronikindustrins (Nokia) inverkan på exporten är ett av de senaste exemplen. Under 2012 stod 1 % av de främsta finska exportföretagen för 76 % av bruttoexporten. Strukturindex över finsk varuexport bekräftar exportens relativt högre koncentration och lägre diversifiering (se diagram 3.53). Det tyder på att landets handelsresultat är mer känsligt för chocker i vissa sektorer eller som drabbar vissa varor.

De finska småföretagens lägre benägenhet att exportera inverkar också på handelsresultatet.

Även om det genomsnittliga finska företaget i olika sektorer liknar företagen i regionens andra länder i fråga om både sysselsättning och produktivitetsnivå, bidrar småföretagen i mindre utsträckning till den totala exporten än i andra länder (omkring 2 %, se diagram 3.54). De finska småföretagens lägre benägenhet att exportera kan visserligen vara relaterad till en relativt sett mer dynamisk inhemsk efterfrågan, men mikroekonomiska faktorer (t.ex. kulturella aspekter, exportfrämjande politik) kan också spela en roll för deras sämre exportresultat. En översyn av den politik som förs med avseende på företagens storlek och som ger inlåsningseffekter på områdena beskattning och offentlig finansiering för företagsutveckling samt FoU skulle kunna visa om politiken avskräcker småföretagen från att växa och bidra till exporten (se ruta 7).

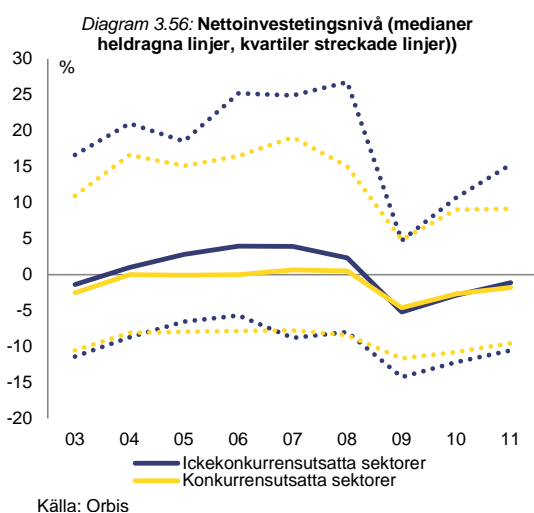
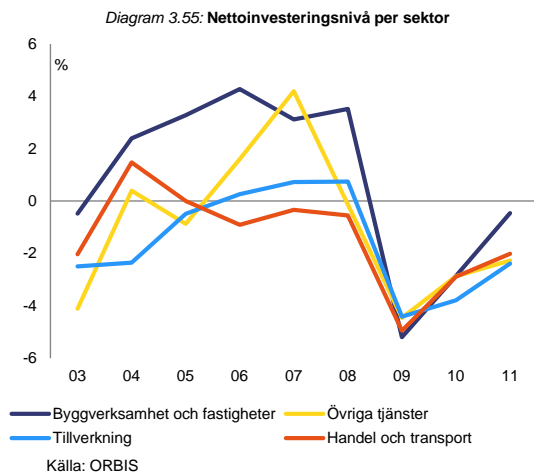
Källa: Kommissionens avdelningar

De finska företagens insatser för att öka sin produktkvalitet har visat sig vara otillräckliga, särskilt inom högteknologisk industri. Eftersom kvalitet omfattar både produkternas fysiska och immateriella egenskaper (t.ex. varumärke och rykte, märkning, konsumenternas preferenser etc.), är bevisen på exportvarans kvalitet för det mesta indirekta. En bra indikator på kvalitetsförbättringar är att man ökar exportmarknadsandelarna i kombination med högre priser, eftersom högre priser i denna kombination fångar konsumentpreferenser för produktkvalitet. Utvecklingen för Finlands handel och exportpriserna tyder dock på mindre kvalitetsförbättringar jämfört med andra liknande länder. Dessutom har de förlorade marknadsandelarna varit koncentrerade till högkvalitativa produktsegment som motsvarar högre enhetsvärden, där företagen skulle kunna dra nytta av betydande prispåslag.

Ökad konkurrens och förbättrad kvalitet på produkter från utvecklingsländer har försämrat Finlands konkurrenskraft. Disaggregerad handelsstatistik visar att ökad konkurrens från utvecklingsländer sätter press på de utvecklade ekonomierna att ständigt förbättra kvaliteten på sina exportvaror. Mer allmänt drabbades de flesta utvecklade länderna av förluster i konkurrenskraft på andra områden än priskonkurrensförmågan, medan utvecklingsländerna ökade sina vinster. Exempelvis fann Benkovskis och Wörz (2012) betydande kvalitetsförbättringar i exporten från

EU-10, med en asymmetrisk inverkan på EU:s avancerade ekonomier. Medan uppskattningar för Finland inte finns att tillgå visade, i ett sektorsspecifikt perspektiv, länderna i EU-10 starka kvalitetsvinster under det senaste årtiondet i sektorer där Finland traditionellt exporterar, som maskiner och mekaniska varor, följt av förbättringar i transportmedel, basmetaller och kemiska produkter. Dessa undersökningsresultat tyder på att snabbare kvalitetsförbättringar i utvecklingsländerna kan sätta ett permanent tak på handelsresultatet för traditionella industriprodukter i utvecklade ekonomier, också i Finland.

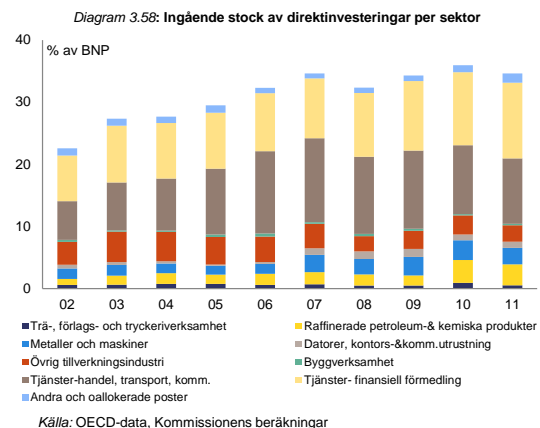
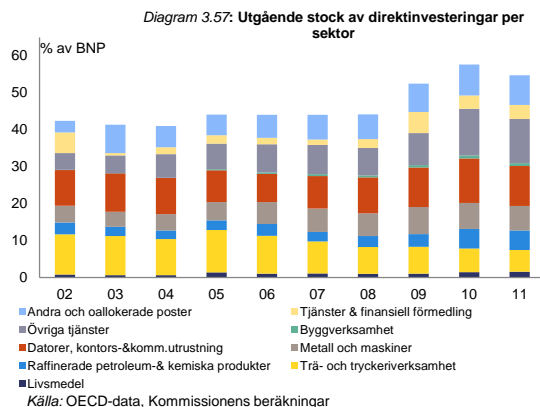
Konkurrenskraft på andra områden än priskonkurrenskraft tycks hindras av en bristande förmåga att investera och ägna sig åt innovation, särskilt i de icke-exporterande sektorerna. Såsom belystes i föregående avsnitt kan de försämrade vinstmarginalerna ha hämmat företagens förmåga att investera och bedriva innovationsverksamhet. En uppdelning av nettoinvesteringar på olika sektorer visar att byggsektorn samt tekniska eller yrkesrelaterade aktiviteter och offentlig förvaltning (ingår i ”andra tjänster” i diagram 3.55) uppvisade den högsta investeringsnivåerna bland sektorerna. Men också på dessa områden registrerades positiva tillväxtnivåer för investeringar bara före krisen och de följdes därefter av negativa resultat. I sin tur släpade investeringsdynamiken i den finska tillverkningsindustrin och kompletterande tjänster (dvs. handel och transport) efter utvecklingen i icke-exporterande sektorer, vilket delvis speglade relativt lägre avkastning i exportsektorerna jämfört med de icke-exporterande sektorerna. Även om investeringsgapet i förhållande till exportsektorerna minskade något, tyder relativt ogynnsamma investeringsnivåer i tillverkningsindustrin på att en betydande omfördelning av ekonomin mot exportsektorerna ännu inte kunnat skönjas från och med 2011 (diagram 3.56).

Medan den inhemska investeringstakten är låg, investerar finska företag av effektivitetsskäl allt mer utomlands och för att hitta nya marknader. I slutet av 2012 uppgick de utländska nettoinvesteringarna i Finland till cirka 22 % av BNP. Detta är visserligen fortfarande lägre än i t.ex. Nederländerna (48 % av BNP) och Danmark (32 % av BNP), men direktinvesteringarna i utlandet ökade från 44 % av BNP 2006 till 60 % av BNP 2012. De utgående utländska direktinvesteringarna är koncentrerade till traditionella industrier (diagram 3.57). Finska företag fortsatte alltså att investera utomlands under hela finanskrisen, med ännu större andelar inriktade på traditionella sektorer – IKT, metallindustrin och maskintillverkningsindustrin. De utgående direktinvesteringarna inom massa-

och pappersindustrin nådde en topp under 2005–2006 och minskade därefter något, även om de fortsatte att vara betydande. På det hela taget dominerar investeringarna utomlands av de traditionella tillverkningssektorer där den finska ekonomin är specialiserad och har en positiv komparativ fördel. Även om det är svårt att särskilja i vilken utsträckning utländska direktinvesteringar gick till horisontella (marknadssökande) eller vertikala (effektivitetssökande) investeringar pekar den betydande investeringsvolymen och den observerade nedgången i den traditionella industrins export på en icke försumbar vertikal investeringsandel. På samma sätt kan de expanderande utgående direktinvesteringarna i tjänster återspegla ökade investeringar i utlandet kopplade till utläggningen av stödverksamheter på entreprenad (företagstjänster), eftersom många verksamheter som tidigare hanterades av de inhemska företagen själva, som t.ex. logistik, har lagts ut på entreprenad.

Finland har däremot inte kunnat locka till sig betydande utländska direktinvesteringar på senare tid. De utländska direktinvesteringarna i Finland ökade marginellt från låga nivåer (från 35 % till 38 % av BNP under perioden 2007–2012) medan de i Sverige ökade med omkring 9 procentenheter till 68 % av BNP 2012. De utländska direktinvesteringarna i Tyskland och Nederländerna förblev i stort sett konstanta medan de minskade i Danmark under samma period. Än viktigare är att de ingående utländska direktinvesteringarna i den finska tillverkningsindustrin fortsätter att vara mycket låga (cirka 10 % av BNP), medan finansiell förmedling dominerar tjänstekomponenten (diagram 3.58).

Även om Finlands FoU-utgifter är de högsta i EU, är man mindre effektiv när det gäller att överföra forskningsresultaten till praxis. Det är till stor del den privata sektorn som står för Finlands höga FoU-utgifter, medan de statliga utgifterna är mer blygsamma. Medan den allmänna nivån på FoU-utgifterna i den privata sektorn är högre i Finland än i andra utvecklade länder (2,4 % av BNP jämfört med 1,9 % i Tyskland år 2012), är de i stor grad koncentrerade till IKT-sektorn. När det gäller innovationsresultatet visar minskningen i finska triadiska patent under de senaste tio åren på mindre imponerande resultat (se diagram 3.59). Det visar också resultattavlan för innovation 2013, där Finlands resultat är lågt för små och medelstora företag som inför produkt- eller processinnovationer och marknadsföring eller organisatoriska innovationer. Trots de FoU-åtgärder som regeringen redan antagit eller föreslagit och vars positiva effekter beror på ett snabbt genomförande, inger den kraftiga minskningen av den finska IKT-sektorn oro över

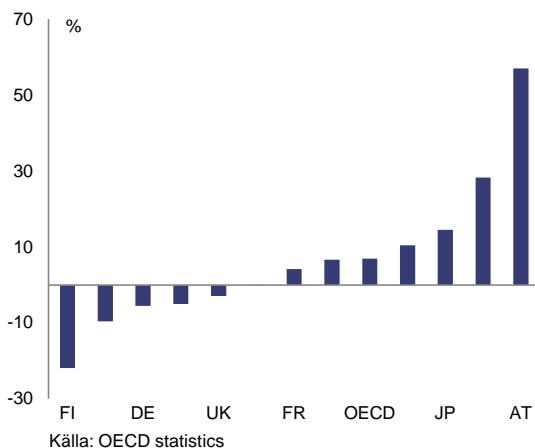
den framtida strategin för FoU-investeringar och den totala faktorproduktiviteten.

Ruta 3.7: STATLIGT STÖD TILL FÖRETAGSUTVECKLING OCH FoU I FINLAND

Ett antal skattepolitiska åtgärder för att stödja företagsutveckling, innovation och FoU har redan genomförts eller är på planeringsstadiet: en sänkning av bolagsskatten till 20 % från 2014, FoU-relaterade skattelättnader för företag 2013–2014 och skattelättnader för företagsänglar 2013–2015. Nya åtgärder som håller på att tas fram ska aktivera den kommersiella kapitalmarknaden, starta riskkapitalfinansiering via Tekes 2014, öka utlånings- och exportkreditkapaciteten via Finnvera och dra igång ett riskfinansieringsprogram för 2013–2020. Det finns för närvarande många statliga organ och program som ska främja nystartade företag, små- och medelstora företag och FoU i Finland. Några av de viktigaste offentliga organen är Tekes (stöd till forskning, innovation och internationalisering för att främja en starkare företagarkultur med en mer positiv attityd till risktagande), Finnvera (kreditgarantier och utlåning till finansiering av nya företag och exportföretag) och Sitra (stöd till företag och riskkapitalfinansiering).

Även om myndigheterna uppmuntrar entreprenörskap och innovation och har inrättat ett omfattande stödsystem för företagsutveckling i samarbete med den privata sektorn, pekar flera granskningar (t.ex. OECD 2012) på betydande överlappningar i de statliga organen, särskilt när det gäller riskkapitalåtgärder. Trots höga driftskostnader verkar därför offentliga riskkapitalinstrument skapa mindre mervärde än de privata konkurrenterna. Det kan bero på att det är svårt att avgöra vilka projekt som är bäst lämpade för stöd och att marknaden för privat riskkapital har utvecklats snabbt. Rent allmänt kommer OECD (2012) fram till att de offentliga finansieringsprogrammets inverkan på företagets tillväxt är otillfredsställande och att den bestående sysselsättnings- och produktivitetseffekten är för liten. OECD har också analyserat nyföretagandet (høgt i Finland) och produktivitetstillväxten och anser att man för att öka produktiviteten hellre bör ge incitament åt företag som växer och skapar positiva externa effekter (t.ex. spillover-effekter från FoU) än åt nya företag. Även skattesystemet uppmuntrar ny- och egenföretagande, eftersom fåmansföretag betalar lägre skatt än andra företag (OECD 2012).

Diagram 3.59: Ökning av triadiska patent under 1999–2010 i urvalda länder

4. POLITISKA UTMANINGAR

Analysen i avsnitten 2 och 3 visar att de faktorer som ligger till grund för den makroekonomiska potentiella tillväxten och särskilt exportresultatet och konkurrenskraften är bland de största utmaningarna för Finland.

Det bör framhållas att dessa problem redan hade identifierats i förfarandet vid makroekonomiska obalanser i den första och den andra fördjupade granskningen. Lämpliga politiska lösningar föreslås också i de landsspecifika rekommendationer som utfärdades till Finland i juli 2013. Bedömningen av framstegen i genomförandet av dessa rekommendationer görs i samband med utvärderingen av Finlands nationella reformprogram och stabilitetsprogram inom den europeiska planeringsterminen. Mot denna bakgrund diskuteras i detta avsnitt olika vägar som kan övervägas för att ta itu med tillväxt, exportresultat och konkurrenskraft.

Olika möjligheter att överväga för förbättrad konkurrenskraft:

Konkurrenskraft ur kostnadshänseende och arbetskraftskostnader: Analysen i den här fördjupade granskningen har visat att den nyligen stabiliserade bytesbalansen inte undanröjer oron över det försämrade exportresultatet. Den ökande specialiseringen på kostnadskänsliga mellanprodukter gör arbetskraftskostnaderna till en viktig fråga för Finlands konkurrenskraft. En ökning av produktivitetsjusterade löner i förhållande till jämförbara länder sedan finanskrisens början är en viktig orsak till den försämrade konkurrenskraften i Finland. Särskilt har ökade arbetskraftskostnader som förs över till priser i segment som producerar insatsvaror för tillverkning bidragit till att urholka exportindustriernas konkurrenskraft. Dessutom innebär nuvarande löneförhandlingsmekanism att sektorer med en produktivitetstillväxt som låg under genomsnittet eller som utsatts för mindre gynnsamma exportpriser kommit under ytterligare press på grund av att deras arbetskraftskostnader relativt sett ökat mer.

Sedan den fördjupade granskningen för 2013 offentliggjordes är det avtal som slutits av arbetsmarknadens parter för att begränsa löneökningarna ett positivt tecken. Löner och enhetsarbetskostnader beräknas öka mer måttligt,

medan det kommer att ta tid att korrigera de ackumulerade konkurrenskraftsgapen i förhållande till landets viktigaste handelsparter. Denna korrigering kommer bara att uppnås gradvis och förutsätter relativt låga löneökningar och högre produktivitet, eftersom handelsparterna har genomfört relevanta arbetsmarknadsreformer samtidigt som de minskat lönenivåerna.

Med tanke på den förväntade långsamma återhämtningen är det viktigt att politiken också inriktas på att förbättra arbetsmarknadens förmåga att absorbera (externa) chocker. En viktig faktor är att se till att lönesättningsmekanismen svarar mot den sektoriella produktivitetens utvecklingen och gör det möjligt att differentiera mellan olika sektorer på grundval av relativ styrka. Särskilt bör produktivitetens utvecklingen uttryckligen beaktas vid varje löneförhandling. Det krävs dock ytterligare insatser för att bättre utveckla deltidsarbete och uppnå produktivitetens ökning i den offentliga sektorn för att underlätta omplaceringar av arbetstagare till mer produktiva sektorer, och därmed säkerställa en optimal arbetskraftsfördelning mellan dynamiska och mindre dynamiska sektorer.

Konkurrenskraft ur kostnadshänseende ur ett bredare perspektiv samt lönsamhet: I analysen ovan har man också betonat vikten av annat kostnadstryck på konkurrenskraft, utöver lönerna.

För det första gör den höga energiintensiteten och stora energiimporten att Finland är sårbart för prischocker, vilket påverkar industriernas konkurrenskraft. Med tanke på att den totala höga energiintensiteten beror på energiintensiva industrier stärker förbättrad energieffektivitet konkurrenskraften inom industrin genom att sänka kostnaderna för insatsvaror.

För det andra leder den låga produktiviteten och svaga konkurrensen inom tjänstesektorn samt den låga lönespridningen till höga priser, vilket utarmar både den inhemska välfärden och den internationella konkurrenskraften. Högre priser på konsumtionsvaror och tjänster än i grannländerna tyder på bristande konkurrens i detaljistledet och nätindustrierna (energi, transporter och posttjänster). Effektivare konkurrens och avreglering skulle leda till lägre kostnader för

företagen, en lägre prisnivå och lägre kostnader för insatsvaror.

Ovannämnda aspekter förstärkte de finska företagens ekonomiska svårigheter under den globala konjunkturedgången och vinstmarginalerna återhämtade sig inte. En försämrad lönsamhet för tillverkningsindustrin begränsar dess förmåga och incitament att investera och skapa arbetstillfällen. Att återställa lönsamheten inom exportsektorn blir därmed en förutsättning för att företagen ska öka sina investeringar i konkurrenskraftsfaktorer på andra områden än priskonkurrensförmågan (såsom innovation och produktkvalitet).

Konkurrenskraft på andra områden än priskonkurrensförmågan: Den senaste tidens låga produktivitetsökningar i Finland visar hur viktigt det är att fokusera på andra aspekter av konkurrenskraften än bara priser. Den stagnerande totala faktorproduktiviteten verkar inte bara vara relaterad till bristen på konkurrens. Den kan också bero på att många finska företag inte klarar av att växa och bli aktörer på världsmarknaden. Ett begränsat antal stora exportföretag som säljer ett snävt produktsortiment samt finska småföretags lägre benägenhet att exportera försämrar resultatet för handeln. Eftersom kostnader och villkor för export till framväxande marknader vanligtvis är en utmaning, skulle exportpotentialen främjas genom att tillhandahålla ytterligare skräddarsytt stöd för internationalisering av småföretagen. Med tanke på de många statliga organ och system som ägnar sig åt finansiering av företagsutveckling, skulle en översyn av deras effektivitet för fortsatt rationalisering också vara bra. Dessutom skulle man kunna se över den storleksdrivna företagspolitik som har inlåsnings effekter i fråga om beskattning, offentlig finansiering för affärsutveckling och FoU. Målet är att skapa incitament för företag att expandera och se till att kapitalbeskattningen är likvärdig för olika organisationsformer.

Insatserna måste också stärkas vad gäller fortsatt stöd till kluster mellan multinationella företag och inhemska innovativa företag. Företagarutbildningen måste också utvecklas mot en mer risktagande attityd. Det är också viktigt med fortsatta insatser för att diversifiera företagsstrukturen, särskilt genom att påskynda införandet av planerade åtgärder för att bredda

innovationsbasen. Finlands höga FoU-intensitet skulle kunna omsättas effektivare i nya produkter och skapa högproduktiva arbetstillfällen. Den statliga FoU-finansieringen skulle i större utsträckning kunna inriktas på spill-over-effekter.

Det bör framhållas att de landsspecifika rekommendationerna från 2013 lyfter fram behovet av att vidta ytterligare åtgärder för att uppnå kostnadsbesparingar i tillhandahållandet av offentliga tjänster. Det vore önskvärt med effektivitetsvinster inom offentliga tjänster som hälso- och sjukvård och utbildning (genom att förkorta studietiden och påskynda utbildningstakten inom högre utbildning). Den offentliga sektorn i Finland står för mer än en tredjedel av den totala sysselsättningen och det finns därför utrymme för ytterligare anpassningar av sysselsättningen i denna sektor i linje med produktivitetstillväxten och omfördela arbetstagare till mer produktiva sektorer. Produktivitetsökningen skulle också dämpa de effekter som den åldrande befolkningen har på arbetskraftsutbudet. En höjning av den faktiska och lagstadgade pensionsåldern skulle leda till en långsammare minskning av befolkningen i arbetsför ålder och bidra till att begränsa kostnadstrycket vad gäller pensioner. I detta sammanhang är två viktiga aspekter att ungdomar, långtidsarbetslösa och äldre arbetstagare bör aktiveras och den faktiska pensionsåldern höjas med hänsyn till ökad förväntad livslängd.

Åtgärder att överväga med tanke på den höga skuldsättningen inom den privata sektorn:

Att ta itu med riskerna med hög privat skuldsättning: Även om den nuvarande höga nivån på den privata skuldsättningen inte anses utgöra någon stor risk, skulle ekonomin gynnas av åtgärder som minskar skuld tillväxten. Hushållens ökande skuldsättning leder till lägre sparande och en försämring av hushållens finansiella ställning. Skatteavdragen för boräntor håller gradvis på att avvecklas i syfte att minska incitamenten att låna och ha skulder. Rekommendationen från den finska finansinspektionen om ett bindande tak för belåningsgrad för bolån har ännu inte genomförts.

HÄNVISNINGAR

- Altomonte, C., di Mauro, F. and C. Osbat (2012), 'Going beyond labour costs: How and why 'structural' and micro-based factors can help explaining export performance?' CompNet Policy Brief No 1/2013.
- Bems, R. and R. C. Johnson (2012), 'Value-Added Exchange Rates', NBER Working Papers 18498.
- Benkovskis K. and J. Wörz (2012), 'Non-price competitiveness of exports from emerging countries', Bank of Finland, BOFIT Discussion Papers 19/2012.
- Benkovskis K. and J. Wörz (2013), 'What drives the market share changes? Price versus non-price factors', Bank of Finland, BOFIT Discussion Papers 18/2013.
- Bayoumi, T., Turunen, J. and R. T. Harmsen (2011), 'Euro Area Export Performance and Competitiveness', IMF Working Papers 11/140.
- Bayoumi, T., Saito, M. and J. Turunen (2013), 'Measuring Competitiveness: Trade in Goods or Tasks?', IMF Working Papers 13/100.
- Darvas, Z. (2012), 'Compositional effects on productivity, labour cost and export adjustments', Bruegel Policy Contribution 2012/11.
- ECB (2012), 'Competitiveness and external imbalances within the euro area', A team of the Working Group on Econometric Modelling of the European System of Central Banks, ECB Occasional Paper Series No 139 / December 2012.
- European Commission (2013), 'Innovation Union Scoreboard 2013', 2013.
- European Commission (2013), 'Product Market Review 2013: Financing the real economy', European Economy 8/2013.
- European Commission (2012), 'Current Account Surpluses in the EU', European Economy 9/2012.
- Gaulier, G. and V. Vicard (2012), 'The signatures of euro area imbalances', Mimeo.
- Kajanoja, L. (2012), 'Finland's competitiveness and its measurement', Bank of Finland Bulletin 5/2012.
- Kivisto, J. (2013), 'Sector-specific labour cost developments from the perspective of the industrial sector's cost structure', Bank of Finland Bulletin 3/2013.
- Kumar U. and J. Felipe (2011), 'Unit labor costs in the Eurozone: the competitiveness debate again', Levy Institute Working Paper, No. 651.
- Mahy, B., F. Rycx, and M. Volral (2011), 'Does wage dispersion make all firms productive?', Scottish Journal of Political Economy, Scottish Economic Society, vol. 58(4).
- OECD (2013), OECD Employment Outlook 2013, OECD Publishing.
- OECD (2012), 'Restarting the growth engine', in OECD Economic Surveys: Finland 2012, OECD Publishing.
- OECD (2013), 'Finland: Fit for the Future', OECD February 2013.
- Osbat, C., Özyurt, S. and T. Karlsson (2012), 'Trade balance contributions of price and non-price factors: a cross-country analysis', CompNet Workshop, Frankfurt, 10-11 December 2012.
- Salto, M. and A. Turrini (2010), 'Comparing alternative methodologies for real exchange rate assessment', European Economy. Economic Papers. 427. September 2010.
- Rodríguez, A., Pérez-Quirós, G. and R. Segura-Cayuela (2012), 'Competitiveness indicators: The importance of an efficient allocation of resources', Banco de España Economic Bulletin. Jan 2012.
- Timmer, M., Los, B., Stehrer, R. and G. De Vries (2013), 'Fragmentation, Incomes and Jobs. An analysis of European competitiveness. Paper presented at the CompNet conference in Washington, April 2013.
- The World Bank, Doing business, 2013 (<http://www.doingbusiness.org>).
- World Economic Forum (2013), 'The global competitiveness report 2013–2014'.